

Rokasgrāmata estētiskajai un ķermeniskajai
mācīšanās demokrātijai

PIEAUGUŠO, PROFESIONĀLĀS UN
ORGANIZĀCIJU MĀCĪŠANĀS JOMĀ

Vadošie autori

Lea Spahn

Susanne Maria Weber

Karen Mpamhanga

Līdzautori

Pauliina Jääskeläinen

Cláudia Neves

Karine Oganisjana

Redaktori

Kardelen Dilara Cazgir

Pilvikki Lantela

Philippa Mulbery

Pētnieki, kas piedalījās izstrādē

Marta Abelha

Pedro Abrantes

Ana Patrícia Almeida

Joanne Barber

Kardelen Dilara Cazgir

Suzanne Culshaw

Claire Dickerson

Pauliina Jääskeläinen

Susan Meriläinen

Karen Mpamhanga

Dirk Netter

Claudia Neves

Karine Oganisjana

Juliana Oliveira

Rolands Ozols

Veronika Clara Pinzger

Lea Spahn

Marie Toseland

Joonas Vola

Sandra Wallenius-Korkalo

Susanne Maria Weber

Helena Wolter

Philip A. Woods

Finansējums

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis Eiropa” saskaņā ar dotācijas līgumu Nr. 101094052, kā arī no Apvienotās Karalistes Pētniecības un inovācijas aģentūras (UKRI) – atsauces Nr. 10063654.

Atruna

Finansē Eiropas Savienība. Tomēr paustie uzskati un viedokļi ir tikai autora(-u) uzskati un viedokļi un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Aģentūras nostāju. Ne Eiropas Savienība, ne finansējuma piešķirējinstitūcijas par tiem nav atbildīgas.

Nosaukums un licence

“Pārmaiņu īstenošana demokrātijas izglītībā, izmantojot estētisko un ķermenisko mācīšanos, dažādības pedagogiju un demokrātijas piedzīvošanu” (Transforming Education for Democracy through Aesthetic and Embodied Learning, Responsive Pedagogies and Democracy-as-becoming)

© 2026 AECED konsorcijs: Lapzemes Universitāte – Somija, Hertfordšīras Universitāte – Apvienotā Karaliste, Marburgas Universitāte – Vācija, Universidade Aberta – Portugāle, Rīgas Tehniskā universitāte – Latvija, Zagrebas Universitāte – Horvātija.

Šis darbs ir licencēts saskaņā ar Creative Commons Attribution 4.0 International licenci (CC BY 4.0). Lai iepazītos ar šīs licences noteikumiem, apmeklējiet: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Piekļūstamība un izmantošana ar teksta nolasīšanas rīkiem

Šis dokuments ir izstrādāts tā, lai būtu ērti izmantojams ar teksta nolasīšanas rīkiem un asistīvajām tehnoloģijām. Teksts ir organizēts skaidrā, numurētā struktūrā un izkārtots loģiskā lasīšanas secībā, lai atvieglotu audio nolasīšanu. Attēliem un diagrammām ir pievienoti alternatīvie teksti, ja tiem ir būtiska nozīme.

Lai atvieglotu orientēšanos dokumentā, pēc pieprasījuma ir pieejama arī piekļūstama Word versija.

Visām šajā dokumentā iekļautajām diagrammām un tabulām ir pievienots īss skaidrojošs teksts, lai nodrošinātu piekļūstamību lasītājiem, kuri izmanto ekrāna lasītājus vai teksta nolasīšanas rīkus.

Dokumenta bibliogrāfiskā atsauce:

AECED konsorcijs (2026). Rokasgrāmata estētiskajai un ķermeniskajai mācīšanās demokrātijai pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās jomā. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19232533>

Pateicības

Šī rokasgrāmata izstrādāta AECED projekta “Pārmaiņu īstenošana demokrātijas izglītībā, izmantojot estētisko un ķermenisko mācīšanos, dažādības pedagoģiju un demokrātijas piedzīvošanu” (Transforming Education for Democracy through Aesthetic and Embodied Learning, Responsive Pedagogies and Democracy-as-becoming) ietvaros.

Pateicamies:

- visiem dalībniekiem un mācīšanās kopienām, kas iesaistījās AECED aktivitātēs dažādos izglītības posmos, tostarp studentiem, pedagogiem, procesu vadītājiem, skolu un citu institūciju darbiniekiem, kā arī ģimenēm un kopienu partneriem;
- nacionālajām komandām Horvātijā, Somijā, Vācijā, Latvijā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē par praksē balstītu pieredzi un atziņām, kas tieši ietekmēja šajā rokasgrāmatā iezīmētos virzienus un prakses;
- AECED konsorcijs dalībniekiem par ieguldījumu “Pedagoģiskā ietvara izglītībai demokrātijai” izstrādē, starpvalstu sintēzē (nacionālie gadījumi un salīdzinošā analīze) un citu resursu tapšanā;
- recenzentiem par viņu ieteikumiem skaidrības, konceptuālās saskaņotības un praktiskās izmantojamības stiprināšanā.

Satura rādītājs

1. Ievads

2. Kā EĶMD var atbalstīt pieaugušo, profesionālo un organizāciju mācīšanos?

- Kāpēc pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā izmantot estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes?

3. Organizācijas kā kopīgas mācīšanās un pārmaiņu norises vietas

- Institucionālās kārtības un ierasto prakšu pārskatīšana
- Attiecību ar sevi un pasauli pārveide
- Neizvairīties no sarežģītā: ceļā uz jaunu dzīvošanas un organizēšanās kultūru
- Organizācijas kā pārveides un attīstības vide

4. Demokrātiskās vērtības un principi pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

- Demokrātiskās vērtības izglītībā
- Demokrātiskie principi pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā
- Demokrātisko vērtību un principu iedzīvināšana praksē

5. Kā izmantot šo rokasgrāmatu: EĶMD turpinājums pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

6. Resursi

7. Akronīmu saraksts

1. Ievads

Reaģējot uz izaicinājumiem, ko demokrātijai un demokrātiskai attīstībai mūsdienās rada Eiropas sabiedrības, šī rokasgrāmata rosina un atbalsta estētisko un ķermenisko mācīšanos demokrātijai (EĶMD) pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās kontekstā. Tā paredzēta pedagogiem, mācību vadītājiem, supervizoriem, treneriem, profesionālās mācīšanās veidotājiem, vadītājiem un citiem, kuri strādā ar pieaugušajiem formālās, neformālās un ikdienas mācīšanās situācijās. Ar šo rokasgrāmatu mēs vēlamies atbalstīt mācību vadītājus, pārmaiņu īstenotājus un konsultantus, kuri cenšas stiprināt demokrātiskus ieradumus, vērtības un jutību izglītības iestādēs vai sekmēt demokrātiskas pārmaiņas organizācijās un sadarbības tīklos. Visos šajos kontekstos līdzdalīgas un ķermeniskas pieejas var būtiski ietekmēt cilvēku, grupu, kolektīvu, tīklu un organizāciju mācīšanos.

AECED projekts tika izveidots, reaģējot uz demokrātiskajiem saspiļējumiem un rosinot intensīvas, līdzdalīgas, radošas un daudzveidīgas mācīšanās formas gan mums pašiem, gan cilvēkiem, grupām un organizācijām, ar kurām strādājam. Demokrātija šeit tiek saprasta ne tikai kā politiska sistēma, bet arī kā nepārtraukts process, kurā ikdienā mainās tas, kā mēs kopā mācāmies un strādājam. Tas atspoguļojas arī izglītības kultūrā un praksē. Šajā nozīmē rokasgrāmata balstīta uz izpratni, ka demokrātiju neapgūst tikai sarunās, noteikumos vai kārtībās, bet tā tiek dzīvota un pieredzēta ikdienas izglītības un profesionālajās attiecībās. Izmantojot mūsu pieeju estētiskajai un ķermeniskajai mācīšanās demokrātijai, mēs aicinām pieaugušos demokrātiju iepazīt citādi: attīstīt demokrātisko jutību ar kustības, ķermeniskās apzināšanās un radošās izteiksmes palīdzību; dalīties izjūtās, reflektēt par tām un no tām mācīties; izmantot estētisko un ķermenisko uztveri un tiekties uz kopīgu nozīmes veidošanu.

Elastīga un radoša pieeja lasīšanai

Šo rokasgrāmatu var izmantot dažādi atkarībā no jūsu vajadzībām un situācijas:

- kā atbalsta materiālu pedagogiem, mācību procesa vadītājiem, pārmaiņu virzītājiem un konsultantiem, kuri interesējas par izglītību demokrātijai;
- kā refleksijas palīgu tiem, kuri plāno, organizē un vada pieaugušo un profesionālās mācīšanās procesus, kā arī organizāciju pārmaiņas;
- kā pamatu sarunām profesionālajās mācīšanās kopienās, tīklos un organizācijās.

Jūs aicinām šo rokasgrāmatu izmantot brīvi, izvēloties tieši tās daļas, kas jums šajā brīdī ir visnoderīgākās, un atgriežoties pie tām vēlāk. Tā veidota kā refleksijas atbalsts, kas var palīdzēt labāk izprast estētiskās un ķermeniskās metodes un izmantot tās savā praksē, atsaucīgi darbojoties dažādās mācīšanās grupās.

Refleksijai

Aplūkojot satura rādītāju, ar kuru nodaļu jūs vēlētos sākt savu EĶMD pieredzi?

Kuras sadaļas šobrīd jums ir visaktuālākās?

Kā minēts iepriekš, šī rokasgrāmata ir saskaņota ar Pedagoģisko ietvaru (turpmāk tekstā – ietvars) “Saikne ar demokrātiju: pedagoģiskais ietvars izglītībai demokrātijai” (Connecting with democracy: A pedagogical framework for education for democracy), kurā demokrātija tiek izprasta kā dzīvs un nepabeigts process, kā nepārtraukta demokrātiska tapšana, ko veido pedagoģiskā atsaucība, attiecību apzināšanās un pētnieciska, reflektējoša prakse. Kopā ar prakses ceļvedi šie trīs savstarpēji papildinošie resursi ir paredzēti, lai atbalstītu jūs individuāli vai kolektīvi un, izmantojot EĶMD, veicinātu pārmaiņas tajā, kam izglītības un citos organizāciju kontekstos tiek pievērsta uzmanība. Mēs šo rokasgrāmatu uztveram kā daļu no savstarpēji papildinošu resursu kopuma, kas paredzēts, lai mācītos, praktizētu un ilgtermiņā uzturētu izglītību demokrātijai.

Šajā rokasgrāmatā un prakses ceļvedī piedāvājam praktiskus resursus, piemērus, metodes un ilustratīvas aktivitātes, ko iespējams pielāgot vai kombinēt atbilstoši jūsu kontekstam, pieredzei un profesionālajam izvērtējumam. Daļa no tiem balstīta AECED pētījumā, kurā dažādos pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās kontekstos un partnervalstīs tika izmēģinātas dažādas pieejas, metodes un aktivitātes. Šie materiāli atspoguļo astoņus no 19 gadījumiem, kas īstenoti AECED līdzdalības darbības pētījuma izmēģinājumos.

[1] Vairāk par atsevišķajiem gadījumiem var lasīt nodevumā 4.4 Datu analīzes ziņojumu (Data analysis reports), savukārt par starpgadījumu analīzi – nodevumā 4.5 Transnacionālie secinājumi (Transnational conclusions) šajā tīmekļvietnē: www.aeced.org

Kāpēc šī rokasgrāmata un EĶMD ir nozīmīgas?

Šī rokasgrāmata ir rosināta no pārdomām par to, kā pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās kontekstā var veidoties demokrātiskā jutība. Daudzi no mums nav raduši darbā izmantot maņas vai apzināti iekļaut ķermeni pedagoģiskajos un organizatoriskajos procesos, tāpēc šāda pieeja prasa pakāpeniski veidot uzticēšanos, atvērtību un drošus priekšnoteikumus gan sev, gan citiem.

Mēs vēlamies stiprināt jūsu spēju pamanīt, rūpēties, ieklausīties un rīkoties kopā ar citiem demokrātiskākā veidā. AECED projektā iegūtās atziņas liecina, ka pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā šāda jutība veidojas pakāpeniski – attiecībās, ķermeniskajā pieredzē un reflektīvā praksē, pievēršoties kontekstam, varai, atšķirībām un ievainojamībai.

Šajā rokasgrāmatā netiek pieņemts, ka mācīšanās tieši novedīs pie organizatoriskām vai institucionālām pārmaiņām. Lai gan laika gaitā var rasties pārmaiņas praksē, attiecībās vai organizācijas kultūrā, tās tiek saprastas kā iespējami, no situācijas atkarīgi rezultāti, nevis iepriekš noteikti mērķi.

Svarīgākās atziņas:

Šajā rokasgrāmatā pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās tiek skatīta kā:

- ētiska un attiecībās balstīta prakse, nevis tikai prasmju apguve;
- pieredzē un ķermeniskumā balstīta mācīšanās, nevis tikai kognitīvs process;
- situēta un kontekstam piesaistīta pieeja, nevis fiksēts modelis, ko vienkārši pārnest citur;
- atvērts process, nevis iepriekš noteiktu rezultātu sasniegšana.

2. Kā EKMD var atbalstīt pieaugušo, profesionāļu un organizāciju mācīšanos?

Uzticēšanās kā mācīšanās pamats

Reflektējot par kopīgu kustību kompozīcijas veidošanu, viens no dalībniekiem norādīja: “Kādā brīdī es sapratu, ka man šis process lielā mērā ir saistīts ar uzticēšanās veidošanos. Es arī pamanīju, kā grupa kļuva atvērta – mēs ne tikai kustējamies, bet arī daudz sarunājamies un dalījāmies personīgos stāstos. Tas mani ietekmēja, un es sapratu, ka šī ir uzticēšanās pilna grupa un vieta, kur var pētīt arī sevi.”

AECED gadījums 10: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās

Pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās (turpmāk tekstā PPOM) notiek dažādos kontekstos, kurus raksturo pieredze, kompetence, atbildība un vara. Tie var būt darba vides konteksti, piemēram, izglītības iestādes, profesionālās kopienas vai sadarbības tīkli, gan klātienē, gan tiešsaistē, piedāvājot formālas un neformālas mācīšanās iespējas. Dalībnieki šajās situācijās bieži iesaistās apzināti un ar saviem personiskajiem un profesionālajiem mērķiem. Viņi ienāk mācīšanās procesā ar praktisku pieredzi, ko veidojis viņu darba un profesionālais konteksts, profesijas un lomas, kā arī profesionālie un organizāciju ieradumi. Ja dalībnieki ir organizāciju pārstāvji, viņu iesaiste var būt gan brīvprātīga, gan obligāta.

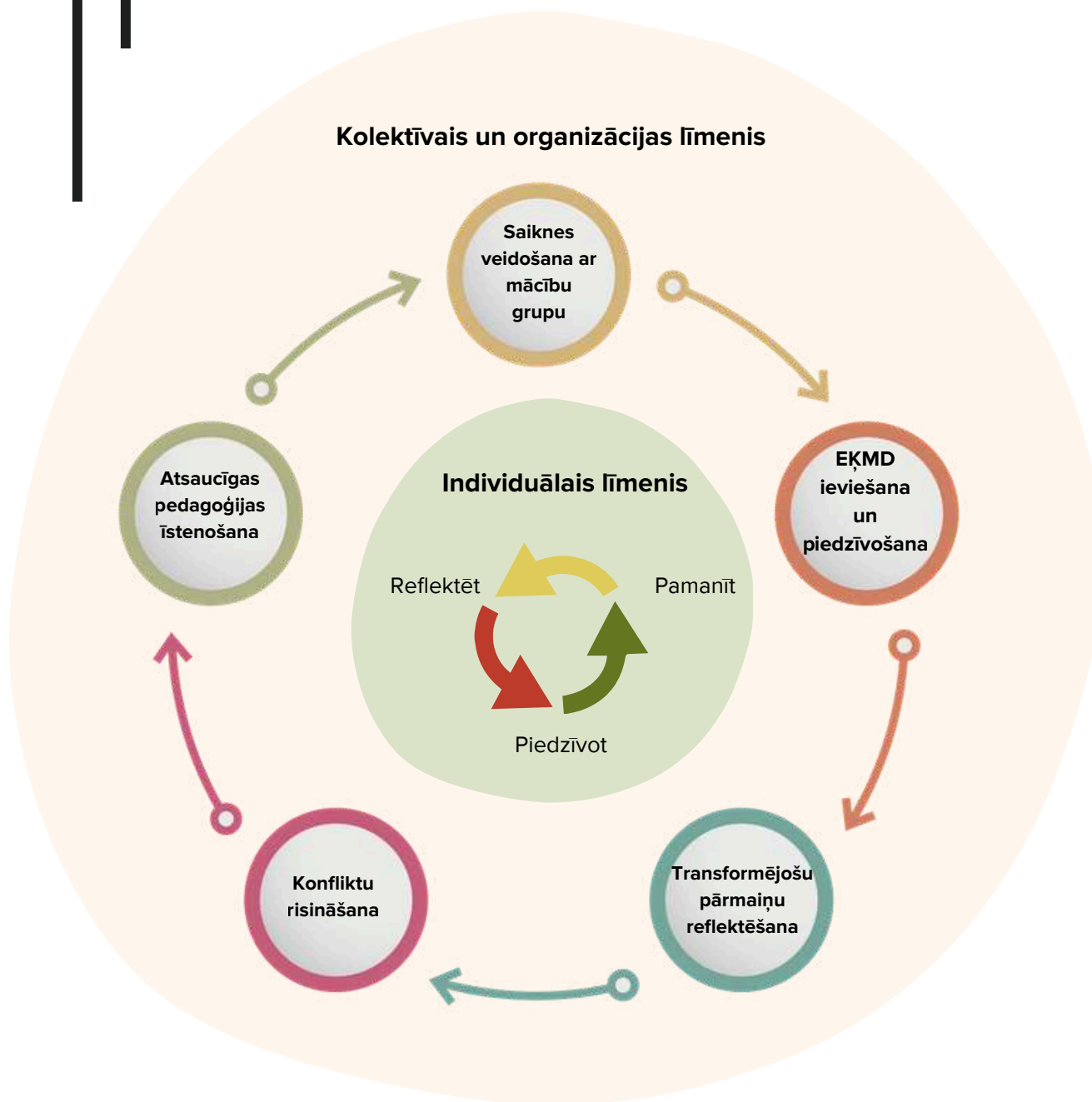

PPOM kontekstos demokrātiska mācīšanās parasti nav lineāra – tā norit pakāpeniski. Dalībnieki bieži raksturo nenoteiktības, diskomforta vai pretestības brīžus līdzās interesei, saiknei un atskārsmei. Šī pieredze tiek izprasta kā daļa no demokrātijas kā tapšanas, nevis kā mācīšanās neveiksme. Tādēļ EĶMD īstenošana prasa vērīgumu pret procesa tempu, piekrišanu, robežām un rūpēm – aspektiem, kurus PPOM kontekstā var skaidri atklāt arī mācību dalībniekiem.

PPOM bieži ir vērsts uz profesionālās identitātes padziļināšanu un praksē lietojamu prasmju attīstīšanu; savukārt AECED projektā mazāka uzmanība tiek pievērsta mācīšanās saturam, bet lielāka – tās norisei. Mācīšanās norises kļūst par vidi, kurā var tikt veicināta izglītība demokrātijai, ja uzmanība tiek pievērsta mācīšanās ķermeniskajai dabai un tiek izmantotas daudzveidīgas estētiskās un ķermeniskās metodes.

Iesaistoties EĶMD kā profesionāļiem un darbojoties institucionālajā realitātē, mēs pievēršam uzmanību tam, lai pamanītu, pieredzētu un reflektētu par to, kā demokrātija jau tiek īstenota vai ierobežota ikdienas profesionālajās un organizatoriskajās attiecībās (sk. ietvarā 11.–26. lpp.).

Kā redzams nākamajā attēlā, šīs kvalitātes ir saistītas ar indivīdiem un viņu iesaisti situācijās kā ķermeniski klātesošiem dalībniekiem. Attiecinot šīs kvalitātes uz mācīšanās vidi, tās pārtop uz procesu balstītā EĶMD izpratnē. Šajā ciklā nav ne noteikta sākuma, ne noslēguma – jūs varat izvēlēties tādu atskaites punktu, kas atbilst jūsu pedagoģiskajai praksei.

1. attēls. Mācīšanās cikli individuālajā, kolektīvajā un organizācijas līmenī

Galvenās atziņas

EĶMD aktualizē tādas demokrātiskas dzīves dimensijas, kas bieži paliek nepietiekami pamanītas, iesaistot dalībnieku emocijas, iztēli, sajūtas un pieredzi.

Būtiski uzsvērt, ka tas nenozīmē, ka EĶMD īstenošana maina to, ko jūs darāt; drīzāk tā pārveido to, kā mācīšanās norises atbalsta demokrātiju kā īstenotu praksi.

Kāpēc PPOM kontekstos izmantot estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes?

Kā izklāstīts ietvara tekstā, estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes ļauj praksē iedzīvināt un aktivizēt EĶMD būtiskās iezīmes. Tās palīdz atvērties savu, līdzcilvēku un tās vides, kurā dzīvojam, strādājam un mācāmies, emocionālajiem un radošajiem aspektiem, vienlaikus izceļot estētiskā nozīmīgumu un ķermeņa neatņemamo lomu domāšanā, jušanā, pieredzēšanā un esībā.

PPOM kontekstos var izmantot vai savstarpēji kombinēt ļoti daudzveidīgas estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes. Astoņos PPOM izmēģinājumos izmantoto metožu piemēri ir kolāžu veidošana, fotogrāfiju un priekšmetu izmantošana ierosmei un sarunas rosināšanai, ķermeņa kustība, drāmas metodes elementi, koplietošanas modeļu valoda, stāstījumā balstītas aktivitātes, piemēram, stāstīšana un dzeja, kā arī modelēšana, darināšana un zīmēšana. Tālāk sniegtais piemērs ļauj labāk izprast estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes, kas tika izmantotas Apvienotās Karalistes 18. gadījumā, kura uzmanības centrā bija doktorantu vadītāju profesionālā pilnveide.

Daudzveidīgu EĶMD pieeju izmantošana doktorantūras darbu vadītāju profesionālajā pilnveidē

Mūsu mērķis bija izmantot daudzveidīgas estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes, lai atbalstītu refleksiju un izglītību demokrātijai. Daļa metožu bija vērsta uz AECED projektā nozīmīgiem jēdzieniem, savukārt citas tiešāk pievērsās demokrātiskai doktorantūras darba vadīšanas praksei.

Sākotnējās metodes ietvēra vizualizācijas uzdevumu no AECED resursiem, lai nodrošinātu saudzīgu ievadu un pirmo ieskatu turpmākajā darbā. Savukārt ķermeniskās reakcijas aktivitāte piedāvāja ko nedaudz atšķirīgu – dalībnieki tika aicināti ar kustību, žestu vai ķermenisku reakciju paust, kā viņi saista sevi ar AECED projekta plašākajiem mērķiem un kādas reakcijas vai izjūtas šie mērķi viņos raisa. Vairumam tā bija jauna pieredze. Daži to pieņēma ar ieinteresētību, citi jutās nedaudz nedroši; tomēr aktivitāte rosināja diskusiju un pašrefleksiju. Darbs ar atrastu attēlu vai zīmējuma veidošanu, reaģējot uz rosinošu video par demokrātiju kā tapšanu, radīja estētisku pieredzi, kurā pats zīmēšanas vai radīšanas process pavēra iespēju refleksijai un subjektīvas izpratnes veidošanai.

Būtiska 18. gadījuma vadīto nodarbību daļa bija dalībnieku kopīgā plānošana, gatavojoties izmēģināt estētisku un/vai ķermenisku metodi, un pēc tam arī tās praktiska izmēģināšana. Kopīgā refleksijā un diskusijā grupas noteica jautājumus, ko vērts pētīt saistībā ar doktorantūras darba vadīšanu – varu, izteikšanos, rūpēm, identitāti, – un izvēlējās radošas metodes, ar kurām strādāt, tostarp kolāžas pašportreta veidošanu, atrastus priekšmetus, adīšanu, modeļu veidošanu, dzeju un komiksu veidošanu. Iesaisti noteica izvēles brīvība; tā nodrošināja dažādas līdzdalības iespējas, tostarp iespēju nepiedalīties vai iesaistīties citādā veidā.

Kolāžas aktivitāte sniedza noslēdzošu iespēju diskusijai un kopīgai refleksijai. Vadītāji runāja par to, ko bija iemācījušies par doktorantūras darba vadīšanu, bet arī par citiem jautājumiem, piemēram, par demokrātijas nozīmi un par grūtībām to īstenot mūsdienu augstākajā izglītībā.

Visās nodarbībās vadītāji jutās spējīgi reflektēt par savu demokrātijas pieredzi pašās nodarbībās, piemēram, par estētisko un ķermenisko metožu nozīmi dialoga rosināšanā, par aktīvu ieklausīšanos citos, kad tie dalījās ar saviem radošajiem darbiem, par atvērtību citu skatpunktiem un gatavību ieraudzīt lietas no atšķirīgām perspektīvām. Kopumā vadītāji novērtēja iespēju veltīt laiku kopīgai refleksijai un iepazīt, kā atbalstošā vidē iespējams izmantot dažādas estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes.[2]

[2] Plašāk par šo gadījumu – 18. gadījumu – var lasīt projekta nodevumā WP4.4 Valsts gadījuma ziņojums (Country Case Report). Šā gadījuma izpēti apstiprināja Hertfordširas Universitātes Sociālo zinātņu, mākslu un humanitāro zinātņu ētikas komiteja ar deleģētām pilnvarām; protokolu numuri: SLE/SF/UH/06090; aSLE/SF/UH/06090(1); 02642024 Oct SSAH.

Iespējams, savā darbā jau esat izmantojis līdzīgas radošas metodes, bet iespējams arī, ka šīs pieejas jums vēl ir maz pazīstamas. Aicinām jūs pārdomāt, kā estētiskās un ķermeniskās pedagoģiskās metodes var mērķtiecīgi izmantot kā daļu no plašāka pedagoģisko prakšu kopuma, lai veicinātu EĶMD.

Pauze refleksijai

Kādas estētiskās un ķermeniskās metodes jūs esat pieredzējis – kā mācību dalībnieks, kā pedagogs, kā darba vadītājs, kā pētnieks un/vai ārpus savas profesionālās darbības?
Kā tās tika izmantotas?
Kā tās lika jums justies?
Ko jūs no tām iemācījāties?

Lai gan šajā sadaļā uzmanība pievērsta estētiskajām un ķermeniskajām pedagoģiskajām metodēm, EĶMD ietvarā tās ir nozīmīgs atbalsts izglītībai demokrātijai. Nākamajā sadaļā tiks aplūkotas demokrātiskās vērtības un principi, kas ir EĶMD pamatā, un tas, kā tie var tikt pieredzēti PPOM kontekstos.

3. Organizācijas kā kopīgas mācīšanās un pārmaiņu norises vietas

PPOM norisinās daudzveidīgos institucionālos kontekstos – skolās, universitātēs, vietējās pašvaldībās, labdarības organizācijās, tālākizglītības iestādēs, kā arī mākslas un sociālajās biedrībās. Katrā no tiem veidojas atšķirīgi darbības apstākļi. Daļa no šiem apstākļiem, ar kuriem saskāramies, īstenojot gadījumu pētījumus, EĶMD īstenošanai bija ierobežojoši, kā to rāda turpmāk minētais piemērs.

Hierarhiskas darba vides pieredzēšana

Kādā nodarbībā ar maģistrantūras studentiem, kuri pārstāvēja dažādas profesionālās jomas, mēs izmantojām gaiteni, lai pētītu pieredzi, kas saistīta ar nedemokrātiskiem brīžiem darba vidē. Maģistrantūras studentiem bija svarīgi iziet ārpus auditorijas un izmantot gaiteni kā kopīgu izziņas vietu. Stāvot nelielās grupās, viņi dalījās pieredzē par nedemokrātisku darba vidi. Daudzi no viņiem bieži sastapās ar hierarhiskām attiecībām un izjuta, ka viņu viedoklis netiek pietiekami ņemts vērā, jo viņi ir jaunāki vai tiek uzskatīti par mazāk pieredzējušiem. Sajūta, ka viņi neatrodas līdzvērtīgās pozīcijās un netiek uztverti nopietni, grupā, šķiet, bija visai izplatīta. Lai dalītos savā pieredzē par demokrātiju un tās ierobežojumiem darbavietā, mēs izmantojām koplietošanas modeļu valodu [3], izvietojot modeļu kartītes uz grīdas. Maģistrantūras studenti pārvietojās pa telpu un meklēja to risinājuma modeli, kas viņiem šķita visnozīmīgākais saistībā ar problēmām, ar kurām viņi sastapās savā darba vidē. Viņi iepazīna dažādus uz risinājumiem vērstas prakses modeļus un izvēlējās modeli, kas visvairāk atbilda viņu konkrētajai izaicinošajai situācijai. Tādējādi daudzi no viņiem nonāca sarunā ar citiem grupas dalībniekiem, kuri bija izvēlējušies to pašu risinājuma modeli. Stāvot gaitenī, viņi apmainījās ar pieredzi, reflektēja par izvēlēto modeli un veidoja savstarpēju saikni. Izmantojot koplietošanas modeļu valodu [4], viņi sasaistīja aplūkoto jautājumu ar savu dzīves pieredzi, iesaistoties pieejā, kas ļāva situāciju uztvert kopumā – telpiski, ķermeniski, problēmas un risinājuma vienotībā.

AECED 7. gadījums: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

[3] Koplietošanas modeļu valoda tiks skaidrota prakses ceļvedī.

[4] Metode, kā izmantot koplietošanas modeļu valodu, lai paplašinātu demokrātijas iespējas darba vidē, mūsu prakses ceļvedī tiks izskaidrota padziļināti. Koplietošanas modeļu valoda AECED projektā tika izmantota ciešā sasaistē ar EĶMD.

Protams, atkarībā no jūsu darba konteksta ierobežojumus var radīt sabiedrībā pastāvošās varas attiecības, politika, vērtēšana, darba slodze vai organizācijas kultūra. EĶMD pati par sevi šos ierobežojumus novērst nevar. Tomēr arī ierobežotu darba apstākļu situācijā uz šiem ierobežojumiem ir iespējams pārdomāti reaģēt, izmantojot EĶMD.

Mūsu EĶMD praksi būtiski ietekmē vide, kurā strādājam, un mūsu pieredze. Institucionālais ritms un uz mācību saturu orientētas struktūras bieži ierobežo EĶMD īstenošanu:

Mūsu gadījuma izmēģinājuma posmā bija daudz brīžu, kad novērojām spriedzi starp ieceri pievērsties dalībnieku darba pieredzei un iespējamajām EĶMD aktivitātēm, kas ļautu šo pieredzi aplūkot, un stingri saplānotajiem, institucionālajiem nosacījumiem, kuros norisinājās mūsu tikšanās.

AECE 7. gadījums: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Kā mēs kā mācīšanās procesa vadītāji varam savā profesionālajā praksē pievērsties šiem apstākļiem? Mēs varam...

- skaidri izprast konkrēto kontekstu un tā ierobežojumus;
- izpētīt, kas attiecīgajā kontekstā ir iespējams;
- veidot cerīgas, bet reālistiskas gaidas par darbības apjomu un pārmaiņu mērogu;
- atzīt mācību procesa vadīšanu, kā arī refleksiju un pašaprūpi, par pilntiesīgu profesionālās darbības daļu;
- saglabāt cerību arī tad, ja apstākļi ir ierobežojoši vai rada vilšanos.

Pat nelielas pārmaiņas tajā, kā mācīšanās tiek plānota vai īstenota, var stiprināt demokrātiju kā tapšanu.

“Satikšanās vidū” – līdzdalības demokratizēšana

Citā Vācijas gadījumā mēs tiecāmies kopradīt EĶMD metodes, balstoties uz koplietošanas modeļu valodu. Studentiem, kuri bija pieraduši pie hierarhiskām attiecībām arī savā darba vidē, patika kopīgi īstenotā lēmumu pieņemšana, jo tā krasi atšķīrās no viņu ierastās pieredzes, kur semināros kopradei parasti bija ļoti ierobežota vieta. Šajā gadījumā augstākās izglītības maģistrantūras studenti norādīja, ka apļveida sēdvietu izvietojums auditorijā viņiem šķitis īpašs un nozīmīgs. Kāds students atzina: “Mēs varējām viegli satikties vidū un pēc tam apspriest tematus.”

AECED 7. gadījums: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Analizējot attiecību modeļus, kas atklājās tajā, kā studenti apguva un izmantoja auditorijas telpu, kļuva redzams, ka auditorijas telpa tika piedzīvota kā vide, kas veicina demokratizējošu kolektīvu procesu. Auditorijas pārkārtojums stiprināja studentu izjūtu, ka viņi var runāt brīvāk un vairāk iesaistīties, tā parādot, ka pat nelielas pārmaiņas var mainīt kopējo gaisotni. Veidojot demokrātisku vidi un darbojoties tajā, mēs iedrošinām citus eksperimentēt, uzticēties citiem un iesaistīties kopīgā darbībā.

Pauze refleksijai

Vai jūsu mācīšanās vide atbalsta izglītību demokrātijai?
Vai to būtu iespējams veidot citādi?
Ja tā, kādā veidā?

Iejaukšanās institucionālajā kārtībā un ierastajās praksēs?

Kāds dalībnieks Latvijas gadījumā runāja par savā profesijā valdošajām normām un par to, cik grūti mēdz notikt pārmaiņas:

“Būsim godīgi. Tā kā mūsu profesija dažkārt ir visai autoritatīva, ir būtiski paraudzīties uz lietām no dažādiem skatpunktiem. Lomu maiņa šajā ziņā bija ļoti noderīga. Demokrātiskas pārmaiņas bieži notiek lēni, jo esam tik ļoti pieraduši pie noteiktiem standartiem, ka mums var būt grūti iziet ārpus savām ierastajām lomām.”

AECED 12. gadījums: Latvija – vidējā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Daudzi mācīšanās procesa vadītāji, tāpat kā pētnieki, norāda uz organizatoriskās un institucionālās pēctecības izaicinājumu, kā arī uz nefunkcionālu modeļu un ierasto prakšu noturīgu saglabāšanos. Tyack un Tobin (1994) šo jautājumu problematizēja, raksturojot “grammar of schooling” kā parādību, kuru ir “grūti mainīt”.

Izglītības filozofs Džons Djūijs ir norādījis, ka “veids, kā mācību procesa mehānismi iedarbojas uz bērnu ... patiesībā nosaka visu sistēmu” (sk. Tyack & Tobin, 1994: 456). Šie institucionālie konteksti nav tikai formāls ietvars, bet gan mūsu kā pedagogu darba kultūras ietvars. Dažas prakses tiek normalizētas vairāk nekā citas. Tas var gan atbalstīt, gan ierobežot EĶMD izmantošanu. Tā sauktā “slēptā mācību programma” izpaužas tieši šādi – kā tas, ko cilvēks uzreiz apgūst, pievienojoties organizācijai, institūcijai vai izglītības videi. Tāpēc ir svarīgi neaizmirst gan to, kas var kavēt, gan to, kas var veicināt mērķu sasniegšanu, uz kuriem tiecamies.

Ir skaidrs, ka izglītība demokrātijai nav tikai par metodēm un pieejām; tā ietver arī mūsu uzmanības virzību un apzinātību kā procesa vadītājiem un mācīšanās partneriem. Ņemot to vērā, mēs varam attīstīt metodes, kas veicina pārmaiņas izglītības institūcijās kā kultūras pārmaiņas un kas paver iespējas izglītībai demokrātijai.

Pauze refleksijai

Kā EĶMD varētu ietekmēt izglītības prakses ierastos modeļus, augstākās izglītības ierastos darbības principus, hierarhisku organizāciju ierastos darbības principus?

Padomājiet par vienu situāciju, kuru jūs vēlētos mainīt!

Ko jūs vēlētos mainīt? Iztēlojieties vienu aspektu, ar kuru varētu sākt!

Attiecību ar sevi un pasauli pārveide

Pievēršanās saiknei starp individuālo un kolektīvo mācīšanos, mācīšanos organizācijā un zināšanu un esības izpratnes pārveidi prasa metodiski pārdomātas pieejas organizāciju pārmaiņām un pārmaiņām cilvēka attiecībās ar sevi un pasauli. Izglītības filozofi Koleta–Sabē un Bols (Ball & Collet-Sabé, 2022; Collet-Sabé & Ball, 2023, 2024) norāda, ka tas prasa citādu izpratni par izglītību, kas ir cieši saistīta ar izglītību demokrātijai.

Tā vietā, lai zināšanas, mācīšanos un demokrātiju uztvertu kā atsevišķas vai tikai kognitīvas jomas, viņi aicina mūs no jauna pārdomāt, kā tās tiek izprastas, piedzīvotas un kopīgi veidotas ikdienas izglītības un organizāciju praksēs.

No šādas perspektīvas attiecību ar sevi un pasauli pārveide kļūst par centrālu jautājumu. Koleta–Sabē un Bols (2024) raksta par nepieciešamību pēc tādas izglītības izpratnes, kurā priekšroka tiek dota savstarpējai atkarībai, rūpēm un sadarbībai, pārvarot individuālisma, konkurences un patēriņa formas, ko skolas, valstis un tirgus bieži nostiprina (447. lpp.).

Šāda pārorientēšanās mācīšanās izpratnē atbalsta personības veidošanos kopīgā darbībā. Tas norāda uz skatījumu, kurā cilvēks veidojas attiecībās un rūpēs par sevi, citiem, kopienām un planētu (Collet-Sabé & Ball, 2023).

Autori uzsver nepieciešamību veidot koprades, dinamikas un atsaucības pilnu mācīšanās vidi, kas saskan ar mūsu ieceri attīstīt pārveidojošas izglītības prakses.

Tomēr šādas izpratnes veidošana prasa rūpīgu līdzšinējo prakšu izvērtēšanu un radošas pieejas, lai veicinātu atšķirīgus mācīšanās veidus. EĶMD ir viens no veidiem, kā “sākt ar ķermeni”, nopietni uztverot domu, ka jebkura mācīšanās sākas ar cilvēkiem, kuri jūt, uztver un darbojas kā ķermeniski klātesoši dalībnieki.

Neizvairīties no sarežģītā: ceļā uz jaunu dzīvošanas un organizēšanās kultūru

Feminisma teorētiķe un zinātnes aktīvistes Donnas Haravejas ieviestais jēdziens “neizvairīties no sarežģītā” aicina nepārtraukti veidot attiecībās balstītus līdzāspastāvēšanas veidus ar visiem ievainotas planētas iemītniekiem, viņa mudina mūs veidot vienam ar otru radniecīgas saites, balstoties iztēlē un drosmē. Viņa mudina mūs veidot savstarpēji radniecīgas saites, izmantojot iztēles bagātus un drosmīgus attiecību veidošanas veidus. Balstoties uz šo ideju, mēs uzskatām, ka PPOM ir vieta, kur dalībnieki ne vien sastopas ar mācīšanās saturu, bet arī paplašina savu uztveri un rīcībspēju, uzņemoties atbildīgas lomas kā lēmumu pieņēmēji, attīstītāji, konsultanti, pedagogi, sociālie darbinieki un citu profesiju pārstāvji. Šo daudzveidīgo profesionālo iesaisti var bagātināt, balstot mācīšanās norises EĶMD pieejā. Sekojot Collet-Sabé un Ball izpratnei par “jaunu dzīvošanas kārtību”, izglītība un politika tiek skatītas kā savstarpēji saistīti “kopīgas mācīšanās, lēmumu pieņemšanas, robežu pārbaudīšanas un konfliktu risināšanas procesi reālos kontekstos saistībā ar faktiskām problēmām, kas iezīmē nenoteiktu nākotni un cilvēces izzušanas apdraudējumu” (Collet-Sabé & Ball, 2024, 447. lpp.). Izglītība neatkarīgi no tā, kur tā norisinās, ir vieta, kur demokrātija tiek nepārtraukti veidota un pārveidota, saskaroties ar nenoteiktību, savstarpējo atkarību un ekoloģisko krīzi.

Galvenās atziņas

AECED projektā daži partneri centās īstenot praksē šo “jauno dzīvošanas kārtību”, radot tādus pedagoģiskos nosacījumus, kuros dalībnieki iesaistās kopīgā mācīšanās procesā, saskaņo atšķirīgo un kopīgi atsaucas uz kopīgiem izaicinājumiem, izmantojot EĶMD. Ar šādām pieejām mēs tiecamies veicināt pāreju uz demokrātiskiem zināšanu veidošanas paņēmieniem, kuru pamatā ir rūpes, attiecību nozīmīgums un ķermeniska līdzdalība.

Organizācijas kā pārmaiņu norises vietas?

Paturot prātā institucionālās kārtības jēdzienu, viens no secinājumiem, kas atklājās mūsu līdzdalības darbības pētījumā, bija tas, ka institūcijas un organizācijas veido EĶMD norises kontekstu. Daudzus mūsu gadījumu izmēģinājumus ietekmēja un ierobežoja konkrētās vides nosacījumi – telpa, laiks, hierarhijas, iepriekš noteiktas mācību programmas, orientācija uz mācību grāmatu, frontāls klases telpas iekārtojums u. c.

Lai gan mācīšanās procesa vadītājiem ne vienmēr ir tieša atbildība par organizatorisku pārmaiņu īstenošanu, pedagoģiskais darbs var būt pārveidojošs. Tas attiecas ne tikai uz individuālās un kopīgās mācīšanās līmeni, bet arī uz organizācijas mācīšanos, kas sekmē demokrātisku prakšu pilnveidi. Raugoties no sociālo un organizatorisko pārmaiņu mikroperspektīvas, pārmaiņas tiek saprastas kā izmaiņas sociālajā praksē. Šajā nozīmē, saskaņā ar Džona Djūija idejām, EĶMD var tikt saprasta kā saistīta ar demokrātijas kā tapšanas pieredzi – kā sabiedrisku, organizatorisku un pat politisku praksi.

No šā skatpunkta EĶMD sasaista demokrātijas piedzīvošanu ar demokrātisku iesaisti un pilsoniskumu. Veidojot ar EĶMD starpniecību atsaucīgas un attiecībās balstītas prakses, tiek uzrunāti gan dalībnieki, gan organizācijas kā mācīšanās partneri, un tie tiek aicināti pārsniegt savas tiešās pašizpratnes robežas – no sociālās netaisnības izaicināšanas, orientēšanās konfliktos un savstarpējas izpratnes meklējumiem līdz lokālo un globālo saikņu stiprināšanai mūsu kopīgajā planētas situācijā (Weber & Wieners 2023; Weber, Spahn & Heidelbergmann 2024).

Pamatojoties uz mūsu līdzdalības darbības pētījuma pieeju (Kemmis et al., 2014; MacDonald, 2012), mēs secinām, ka izaicinājumi izglītībā demokrātijai rosina kopīgi meklēt risinājumus un reflektēt par pieredzēto. Demokrātijas padziļināšana kā izdzīvota pieredze mūsu metodoloģiskajā ietvarā (Spahn & Weber, top publicēšanai) ir izvēsta trīs līmeņos, kuru mērķis ir izziņāt būtiskas pārmaiņas izglītības kontekstos, izmantojot EĶMD:

- individuālā un kolektīvā mācīšanās;
- mācīšanās organizācijā;
- pārmaiņas tajā, kā uztveram pasauli un kā to izziņām (ontoepestemoloģiska transformācija).

Šajā rokasgrāmatā uzmanība pievēsta visiem trim līmeņiem:

- individuālajai un kolektīvajai mācīšanās pieredzei kā subjektīvi piedzīvotai pārveidei;
- mācīšanās procesiem organizācijā, kuros iesaistīti ļoti atšķirīgi dalībnieki, tostarp kolēģi, konsultanti, sadarbības partneri un citi, kā arī viņu kopīgās prakses;
- pārmaiņas mūsu domāšanā un pasaules izpratnē, pievērsot uzmanību tam, kā mūsu zināšanas un ieradumi ietekmē sociālo situāciju uztveri un kā šīs situācijas savukārt ietekmē mūs.

Pamatojoties uz mūsu pētījumu, mēs saskatām nepieciešamību dziļāk ielūkoties mūsu kultūras ietvaros, ierastajos priekšstatos, pašsaprotami pieņemtajās normās un vērtībās, ko ik dienu īstenojam praksē visos trijos līmeņos. PPOM kontekstā mēs izcelsim vairākas vērtības un principus, ko esam izstrādājuši, balstoties uz saviem gadījumu pētījumiem.

4. Demokrātiskās vērtības un principi pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

Demokrātiskās vērtības izglītībā

EKMD ietvarā demokrātiskās vērtības nodrošina mācīšanās ētisko ievirzi. Tās atklāj, kas ir būtisks un kas piešķir virzienu demokrātiskai praksei, vienlaikus nenosakot, kā tieši mācīšanās process veidojams.

Šajā rokasgrāmatā būtiskas ir arī trīs demokrātiskās vērtības, kas raksturotas ietvarā (sk. ietvarā 17.–19. lpp.). Pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās kontekstā šīs vērtības iegūst konkrētu izpausmi:

- **Brīvība** – to saprotot nevis kā neierobežotu izvēli, bet kā iespēju izteikt sevi, atturēties no līdzdalības, pētīt nenoteiktību un rīkoties bez bailēm no piespiešanas vai nosodījuma.

Kādā no mūsu gadījumiem studenti, kuri piedalījās dejas priekšnesuma izstrādē, ļoti atzinīgi raksturoja izveidojušos kopības sajūtu un iespēju izpausties. Atskatoties uz kursu, viens dalībnieks uzsvēra, cik nozīmīga bija kopīgas mācīšanās gaisotne kā pamats gatavībai iesaistīties estētiskajos uzdevumos un atsaukties uz estētiskajiem impulsiem: “Man šķiet, ka tas atkal var radīt pavisam citu skatījumu. (.) Piemēram, es šajā situācijā būtu izvēlēties drīzāk racionālu pieeju (...). Kopumā es domāju, ka šis ķermeniskais aspekts cilvēkos var radīt vai arī patiešām rada vairāk. Un (...) man šķiet, ka tas veicina arī lielāku atvērtību, ja tam tuvojas caur ķermenisko pieredzi un to pieļauj.”

[5] https://youtu.be/xb_061_ctrs?si=jOMqtGzaGnOOi0VA

AECED 10. gadījums: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

- **Vienlīdzība un taisnīgums** – tie paredz ikviena dalībnieka vienlīdzīgas vērtības atzīšanu, vienlaikus saglabājot vērtīgumu pret atšķirībām, varas nevienlīdzību, piekļuves iespējām un nevienlīdzīgajiem apstākļiem, kādos pieaugušie iesaistās mācīšanās procesā.

Pētnieks un mācīšanās procesa vadītājs kādā gadījumā, kurā piedalījās augstākās izglītības pedagogi, pamanīja, ka nepieciešams daudz vairāk pievērsties grupās pastāvošajām neredzamajām normām un tam, ko nozīmē veidot demokrātiskākas līdzdalības formas. Viņš reflektēja: “Pēc vadītās darbnīcu dienas es aizgāju, domājot par to, kā grupa klusējot izlemj, cik daudz runāšanas mēs pieļaujam un cik tālu drīkst novirzīties no temata. Šķiet, ka šis lēmums tiek pieņemts ar ķermenisku žestu un pozu starpniecību, izraisot emocionālas reakcijas un manī radot spiediena sajūtu kontrolēt situāciju. Tas man liek jautāt, vai mēs patiešām radījām iespēju atšķirīgiem līdzdalības veidiem?”

AECED 6. gadījums: Somija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

- **Atsaucība** – to saprotot kā vērgumu pret citiem, kontekstu un to, kas atklājas mācīšanās procesā, nevis kā stingru pieturēšanos pie iepriekš noteiktiem plāniem vai paredzētiem rezultātiem.

Kādā agrīnā tiešsaistes nodarbībā profesionālās izglītības pedagogi tika mudināti vēlreiz paraudzīties uz attēliem, kurus viņi bija izvēlējušies, lai raksturotu savas mācīšanās situācijas, un aplūkot tos lēnāk un vērgāk, pievērsot uzmanību tam, kas parasti paliek nepamanīts. Daloties ar saviem novērojumiem, sāka atklāties sīkas detaļas: skolēna roka, kas balstās uz sola, nedaudz sasvērts krēsls, maiga gaisma no augsta loga. Šie iepriekš nepamanītie elementi rosināja citāda veida sarunu. Tā vietā, lai analizētu problēmas, grupa pārgāja uz kopīgas refleksijas veidu, ievērojot emocionālās nianšes un attiecību veidošanās dinamiku, kas iesakņojušās ikdienas praksēs. Vērgās uzmanības maiņa – pieņemošs skatījums – ļāva pedagogiem uztvert savus kontekstus ar lielāku atvērtību, atklājot mijiedarbības modeļus un organizatoriskās spriedzes, kas parasti paliek neredzamas. Šajā kopīgi piedzīvotajā uzmanības pārorientācijā estētiskās un ķermeniskās metodes kļuva par līdzekli, kas veicina atsaucīgāku un demokrātiskāku izpratni.

AECED 16. un 17. gadījums: Portugāle – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Pieaugušo un profesionālās mācīšanās kontekstos šīs vērtības bieži tiek piedzīvotas netieši – ikdienas praksēs: kuru viedokļiem tiek piešķirta lielāka nozīme, kā tiek atzīta kompetence, kā tiek organizēts laiks un kā tiek uztvertas domstarpības un ievainojamības brīži. EĶMD palīdz šīs vērtību dimensijas padarīt pieredzamas, aicinot dalībniekus pamanīt, kā brīvība, vienlīdzība, taisnīgums un atsaucība tiek izjusti un īstenoti mācīšanās situācijās.

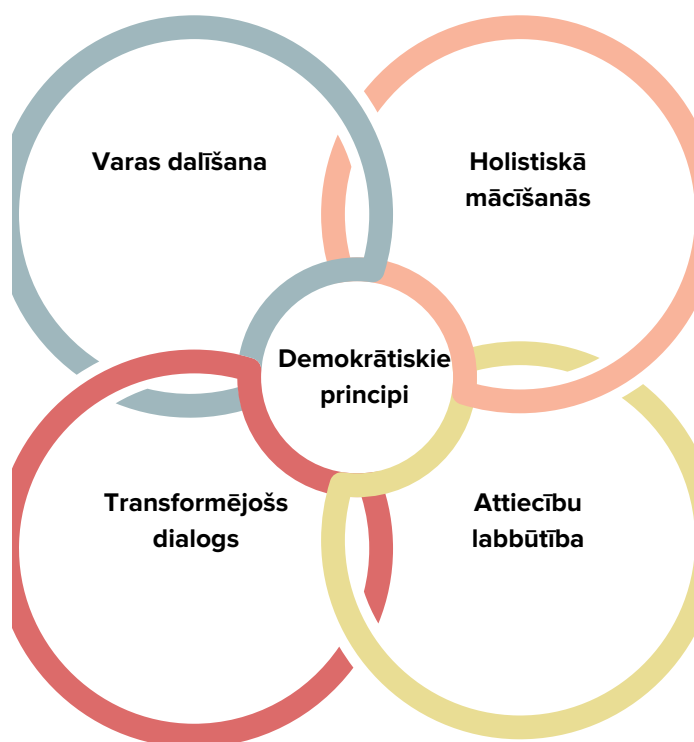
Pauze refleksijai

Kā jūs savā ikdienas praksē pievērsat uzmanību šīm demokrātiskajām vērtībām?
Kā EĶMD varētu atbalstīt šo vērtību pieredzēšanu un izjušanu?

Demokrātiskie principi pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā

Lai gan iepriekš aplūkotās vērtības pauž ētiskas nostādnes, demokrātiskie principi raksturo, kā mācīšanās procesā tiek īstenota demokrātija kā tapšana. Mūsu EĶMD ietvarā esam padziļināti skaidrojuši četrus principus, kas dažādos kontekstos virzīja mūsu pedagoģisko lēmumu pieņemšanu. Šie principi atspoguļoti zemāk redzamajā shēmā.

Varas dalīšana

PPOM kontekstos vara nekad nepazūd. To veido lomas, kompetence, institucionālais statuss un atbildība par mācīšanās procesa vadīšanu. Īpaši EĶMD kontekstos mums jāapzinās neformālā sociālā dinamika un grupā notiekošie procesi, kas nosaka normas un signalizē, kādi līdzdalības veidi tiek veicināti vai ierobežoti. Kā mācīšanās procesa vadītājiem mums jābūt paškritiskiem un ļoti skaidri jāapzinās sava ietekme uz procesiem, iespēju izteikties un lēmumu pieņemšanu. Mēs varam aicināt dalībniekus iesaistīties jautājumā, procesu vai mācīšanās ritma veidošanā, vienlaikus saglabājot skaidras ētiskās robežas un atbildību par procesa vadīšanu.

Varas dalīšana var izpausties šādos veidos:

- mācību aktivitāšu piedāvāšana, kurās atbildība tiek sadalīta starp visiem iesaistītajiem (arī mācīšanās procesa vadītājiem);
- iespēju radīšana uzņemties iniciatīvu un vadīt vai kopīgi vadīt procesus, kas saistīti ar studijām un sociālo dzīvi;
- kultūras veidošana, kurā visi – gan dalībnieki, gan mācīšanās procesa vadītāji – jūtas novērtēti, novērtē cits citu un apzinās savu ieguldījumu kopīgajā mācīšanās un sadarbības procesā;
- kultūras veidošana, kurā ikvienam ir iespēja izteikties un kurā tiek atbalstīta arī citu iesaiste, lai lēmumu pieņemšana būtu sociāli taisnīga gan procesā, gan rezultātā;
- autonomijas un sadarbības līdzsvarošana grupā, lai fiziskā, emocionālā un kognitīvā patstāvība individuālā mācīšanās un problēmu risināšanā mijas ar kopīgiem, sadarbībā un radošumā balstītiem projektiem un aktivitātēm.

Transformējošs dialogs

Īpaši EĶMD kontekstā mēs kā mācīšanās procesa vadītāji esam aicināti atbalstīt dialogu, nevis diskusiju vai debates. Tas nozīmē veicināt atvērtu ieklausīšanos, pievērst uzmanību emocionālajai un ķermeniskajai pieredzei un ļaut skatījumiem mainīties sastapšanās gaitā. Pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā transformējošs dialogs var atklāt spriedzi, domstarpības vai neērtību. Šādi brīži tiek uztverti kā iespēja mācīties par demokrātiju, nevis kā problēmas, kas pēc iespējas ātrāk jānovērš.

Transformējoša dialoga veidošanā būtiski ir:

- veidot kultūru, kas rosina atvērtību pārskatīt savus uzskatus, izjūtas un ķermenisko pieredzi;
- veidot kultūru, kuras pamatā ir atklāta un brīva saziņa un kurā aktuālus jautājumus un dažādus redzējumus var paust bez bailēm no nosodījuma;
- veidot kultūru, kas mudina ieklausīties atšķirīgos skatījumos, tos apspriest un tiekties uz savstarpēju sapratni un cieņu;
- veidot kultūru, kas rosina gatavību uz klausīt un pieņemt citu redzējumu.

Holistiskā mācīšanās

Holistiska pieeja mācīšanās procesā nozīmē pievērsties cilvēkam veselumā – viņa profesionālajai identitātei, emocijām, ķermeniskajām reakcijām un personiskajai pieredzei, kas mācīšanās procesā vienmēr ir klātesoša.

Holistiskās mācīšanās pieejā mēs veidojam dziļāku izpratni par individu, kopienu un organizāciju pagātni un iespējamajām nākotnēm. Mēs varam pievērsties kolektīvajiem priekšstatiem par iespējamo un to alternatīvām. Mēs varam sasaistīt daudzveidīgas izpausmes formas – vizuālas, stāstījumā balstītas, ķermeniskas, telpiskas – ar refleksiju un jēdzienisku izpratni, tādējādi atbalstot dažādus nozīmes piešķiršanas veidus.

Holistiskā mācīšanās var ietvert:

- dalībnieku iesaistīšanu pieredzē balstītās mācīšanās praksēs, kurās viņi mācās, darot, radot un risinot problēmas, kā arī attīsta kritisko domāšanu caur praktisku darbošanos un refleksiju, lai spētu saistīt iegūtās zināšanas ar reālās dzīves situācijām;
- ne tikai dalībnieku kognitīvo spēju, bet arī viņu emocionālo, estētisko, garīgo un ķermenisko spēju aktivizēšanu, lai mācīšanās būtu iedarbīgāka un pilnīgāka un lai dalībnieki veidotu ciešāku iesaisti kopīgajā darbā, lielāku pārliecību par sevi un izteiktāku atbildības sajūtu par savu rīcību;
- dažādu satura veidu, kā arī estētiskās un ķermeniskās mācīšanās metožu izmantošanu, piemēram, kolāžu veidošanu, drāmas metožu elementus, fotografēšanu, zīmēšanu un citas metodes.

Attiecību labbūtība

Īpaši pieaugušo, profesionālās un organizāciju mācīšanās kontekstā attiecību labbūtība bieži tiek atstāta novārtā. Pievērsoties maņām, mēs atveram iespēju vairāk apzināties savas izjūtas un attiecību kvalitāti. Izglītība demokrātijai kļūst iespējama, veidojot drošu vidi un pieņemot ievainojamību, arī tad, ja tas šķiet riskanti. Mācīšanās procesa vadīšanā būtiski ir attīstīt vērīgumu pret uzticēšanos, rūpēm, procesa ritmu un piekrišanu. Attiecību labbūtība nav sagatavošanās posms, bet gan pastāvīga atbildība mācīšanās procesa vadīšanā. Ir svarīgi saglabāt apzinātību par to, kā norisinās mūsu mācīšanās process.

Attiecību labbūtība var ietvert:

- izglītības kontekstu veidošanu, kas stiprina piederības sajūtu un savstarpēju pieņemšanu;
- notikumu organizēšanu, kas stiprina saikni ar vietējo kopienu, dabu un pasauli;
- projektu īstenošanu ar aktīvu dalībnieku un arī citu iesaistīto pušu līdzdalību, piemēram, administratoru, izglītības vadītāju, kopienas, ģimenes un politikas veidotāju iesaisti, lai stiprinātu kopības sajūtu un labbūtību;
- vietas un aktivitāšu nodrošināšanu, kur dalībnieki tiek aicināti domāt patstāvīgi un izdarīt savus spriedumus, pat ja tie atšķiras no citu uzskatiem.

Turpmākais piemērs parāda, kā EĶMD var veicināt empātijas attīstību.

Vidējās izglītības skolotājiem, darbojoties trīs cilvēku grupās, tika lūgts izspēlēt īsu situāciju ar drāmas metodes elementiem. Pirmajā kārtā viņi izmantoja vārdus, kas atbilda dotajam uzdevumam un kontekstam. Otrajā kārtā viņi samainījās lomām un šoreiz savā sarunā trijatā iekļāva emocijas. Trešajā kārtā viņi vēlreiz mainīja lomas, tagad savā sniegumā iekļaujot arī ķermeniskumu. Reflektējot par šo aktivitāti, kāds skolotājs uzsvēra tās nozīmi empātijas veicināšanā, mācoties skatīties un just no atšķirīgiem skatpunktiem. Pēc aktivitātes notikušajās sarunās skolotāji pārdomāja, cik būtiski tas ir un kā ķermeniskās aktivitātes var mazināt sociālo distanci, veicināt demokrātiskākas attiecības un pat izaicināt ierastās lomas.

AECED 12. gadījums: Latvija – vidējā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Demokrātisko vērtību un principu iedzīvināšana praksē

Jūsu PPOM kontekstos demokrātiskās vērtības un principi var nebūt pilnībā īstenoti. Drīzāk sagaidāms, ka tie tiks saskaņoti un pārrunāti soli pa solim, ņemot vērā laika ierobežojumus, iestādes kultūru un dalībnieku gaidas. Mēs neuzskatām, ka EĶMD šīs spriedzes atrisinās automātiski; to kopīga un reflektēta paturēšana uzmanības centrā ļaus mums visiem piedzīvot demokrātiju kā dzīvu un attiecībās balstītu procesu.

Turpmākās piecas sadaļas turpina līdzšinējā tekstā attīstīto izpratni. Tās aplūko, kā demokrātiskā jutība un atsaucīga pedagogija atbalsta šo vērtību un principu ētisku un praktisku īstenošanu pieaugušo un profesionālās mācīšanās kontekstos.

Demokrātiskā jutība un demokrātijas īstenošana pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

Demokrātiskā jutība ir spēja izjust, uztvert un veidot attiecības ar citiem tā, lai tās atbalstītu demokrātisku dzīvi. AECED letvarā un AECED konceptuālajā rakstā ([skatīt šeit](#)) tā raksturota nevis kā prasme, ko var vienkārši apgūt, bet kā ievirze, kas pakāpeniski attīstās pieredzē, refleksijā un mijiedarbībā.

Ja vēlaties attīstīt demokrātisko jutību un īstenot kultūras demokrātiju PPOM kontekstā, ir svarīgi apzināties:

- kā jūs un citi izjūtat varu un kā to izmantojat mācīšanās un procesa vadīšanas laikā;
- kā jūsu un citu ķermeniskās reakcijas parādās iekļaušanas, izslēgšanas, atzīšanas, klusuma vai apklusināšanas brīžos;
- kā jūsu un citu emocijas, piemēram, diskomforts, vilcināšanās, interese vai pretestība, parāda spriedzi demokrātiskās attiecībās;
- kā attiecības mācīšanās procesā palīdz vai traucē līdzdalībai un iespējai izteikties.

Aicinām jūs mācīšanās procesu uztvert kā pieredzi, kurā ir nenoteiktība, nezināšana, ievainojamība un emocijas. Tādā veidā EĶMD var piedāvāt daudzveidīgas iespējas veidot līdzdalīgas, daudzveidīgas un diferencētas mācīšanās kultūras.

Izkļūt no iemācītas bezpalīdzības caur ķermenisko pieredzi... un piedzīvot kolektīvu līderību

Kad izmēģinājām koplietošanas modeļu valodas potenciālu profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā, mēs izmantojām “Gordija mezgla” metodi [6]. Reflektējot par šo metodi, studenti atcerējās, kā mēs visi aizvērām acis un ar abām rokām satvērām vēl divas citas rokas. Ar rokām un ķermeņiem izveidojuši cilvēku mezglu, mēs kopīgi centāmies to atšķetināt kustoties, kāpjot pāri viens otram vai rāpojot, līdz beigās izkārtotāmies līnijā un atkal izveidojām apli. Pēc šīs pieredzes studenti reflektēja par to, kādu līderību viņi uzņēmas un kā viņi rīkojās šajā izmēģinājumā. Dalībnieki tika aicināti izmantot koplietošanas modeļu valodas, lai izvēlētos kartīti, kas atspoguļotu viņu iesaistes pakāpi šajā aktivitātē. Interesanti, ka dalībnieki secināja – būtiska nav pasīva gaidīšana, kad rīkosies citi, vai varas nodošana citiem, lai gan tieši pie tā mēs bieži esam pieraduši un tas neapšaubāmi ir vismazāk izaicinošais rīcības veids. Viņi pārdomāja, vai atbildība būtu jāuzņemas tikai “formālajiem līderiem” (šajā gadījumā tiem, kuri organizē mezgla atšķetināšanu un kuriem var būt oficiāls statuss), vai tomēr konkrētajā situācijā ir iespējama arī kolektīva līderība. Mūsu maģistrantūras studentiem tas kļuva par transformējošas mācīšanās un spēcīguma brīdi.

[6] Stāsta, ka Frīģijas valdnieks Gordijs sasējis sarežģītu mezglu, kuru daudzi mēģināja atšķetināt, bet nespēja, savukārt Aleksandrs Lielais ar vienu zobena cirtiem pārcirta samudzinātās saites...

Demokrātiskā jutība un demokrātijas īstenošana nav vērsta uz vienprātības vai saskaņas panākšanu. Tās drīzāk atbalsta spēju palikt pie atšķirīgā, ieklausīties pāri atšķirīgām pozīcijām un atzīt citu vienlīdzīgo vērtību arī domstarpību brīžos. Tas ietver arī savu pieņemumu, privilēģiju un ierobežojumu apzināšanos, kā arī izpratni par apstākļiem, kādos citi var iesaistīties.

Mūsu AECED projekta pētījums un iepriekš aprakstītā situācija rāda, ka demokrātiskā apzināšanās var veidoties pakāpeniski un nelineāri. Apjukuma un pretestības brīžos mūsu dalībnieki kā mācīšanās partneri piedzīvoja arī atklāsmes un izpratnes mirkļus. Mēs šīs pieredzes neuztveram kā šķēršļus mācīšanās procesā, bet gan kā demokrātijas kā tapšanas neatņemamu daļu. Tāpēc refleksija pēc šādu metožu izmēģināšanas ir īpaši nozīmīga.

IVienā no gadījumiem, kurā uzmanība bija pievērsta EĶMD profesionālās izglītības kontekstā, pedagogi raksturoja, ka viņiem veidojusies izteiktāka demokrātiskā jutība, īpaši vēīgāk ieklausoties mācību dalībnieku viedokļos un pieredzē. Vienlaikus viņi saskatīja spriedzi starp demokrātiskajiem centieniem un stingrajiem institucionālajiem ietvariem. Rokasgrāmata pedagogiem palīdzēja ieraudzīt nelielas, konkrētajā situācijā balstītas līdzdalības izpausmes kā nozīmīgas, piemēram, kopīgu lēmumu pieņemšanu mācību aktivitātēs.

AECED 16. un 17. gadījums: Portugāle – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Veidojot demokrātiskas prakses, runa nav par noteiktu politisku uzskatu pieņemšanu. Drīzāk mēs kā procesa vadītāji atbalstām savu un citu ētisko un attiecībās balstīto spēju attīstību. Demokrātiju izprotot kā ikdienā piedzīvotu pieredzi, mēs pārveidojam to, kā un cik ātri vērtējam citus, kā sadarbojamies un kā mācāmies daudzveidīgos kontekstos. [7]

Atsaucīga pedagoģija pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

No EĶMD perspektīvas atsaucīgu pedagoģiju mēs saprotam ne tik daudz kā paņēmienu kopumu, bet gan kā pedagoģisku nostāju: kā jūs kā pedagogs pamanāt, reaģējat un spriežat situācijās, kas atklājas jūsu vadītajā procesā un mācīšanās norisē (sk. ietvarā 21.–22. lpp.). PPOM kontekstā jūsu atsaucība ir īpaši nozīmīga. Tā kā mācīšanās kontekstus veido daudzveidīga pieredze, atšķirīgas pozīcijas un varas attiecības, atsaucība ir viens no pamatprincipiem. Jūsu dalībnieki kā mācīšanās partneri ienāk ar atšķirīgu pieredzi saistībā ar pārliecību par sevi, autoritāti, kultūras un ģimenes vēsturi, organizatorisko vidi un pieredzi estētiskajās un ķermeniskajās praksēs, un viņu gatavība riskēt un iesaistīties estētiskajā un ķermeniskajā mācīšanās procesā var būt atšķirīga. Atsaucīga pedagoģija mudina šīs atšķirības ņemt vērā, nepakļaujot mācīšanās partnerus iepriekš piešķirtām kategorijām vai gaidām.

[7] Demokrātiskā jutība ir cieši saistīta ar pieņemošu skatījumu (sk. ietvarā 23.–24. lpp.).

No atsaucīgas pedagoģiskās nostājas raugoties, PPOM raksturo:

- vērīga pievēršanās tam, kas veidojas grupā, tostarp emocionālajiem un ķermeniskajiem signāliem;
- situācijai atbilstoša spriešana, pielāgojot tempu un darba formu un reaģējot uz konkrēto kontekstu;
- ētiska un atbildīga rīcība, rūpējoties par citiem, ievērojot piekrišanu un skaidri iezīmējot robežas;
- refleksija un apzinātība par savu varu, pieņēmumiem un savu vietu attiecībās ar citiem.

Tā vietā, lai sekotu iepriekš noteiktam plānam, atsaucīga pieeja veicina savstarpīgumu. Vadot procesu, jūs varat mainīt savu lomu – virzīt procesu, uzturēt atvērtu un drošu vidi, atkāpties vai pārveidot aktivitātes atkarībā no tā, kas konkrētajā brīdī vislabāk atbalsta jūsu demokrātisko nostāju un demokrātijas īstenošanu praksē.

Pauze refleksijai

Domājot par saviem ieradumiem un modeļiem, kas ietekmē jūsu domāšanu un rīcību: vai jums ir ērti darboties nenoteiktās situācijās?

Vai jūs viegli reaģējat uz dalībnieku un mācīšanās partneru pieredzi un vajadzībām?

Turpmākais piemērs parāda, cik svarīgi ir ņemt vērā atšķirīgus kontekstus un nepaļauties uz pieņēmumu, ka mācīšanās norises var tikt vienkārši atkārtotas. Pat izmantojot tās pašas estētiskās un ķermeniskās pieejas, mācīšanās pieredze reti ir vienāda.

Vienā no mūsu gadījumiem mēs pievēršamies augstākās izglītības pedagogu spējai vadīt demokrātiju kā tapšanu. Tas reti ir lineārs vai vienkāršs process. Estētisko un ķermenisko metožu izmantošana, lai paustu daudzveidīgus viedokļus un veicinātu refleksiju, nav saprotama kā vienkārša cēloņu un sekju ķēde. Tas kļuva īpaši redzams situācijā, kad viens pedagogs īstenoja divas vienāda satura mācīšanās norises ar tām pašām ķermeniskajām pieejām, taču rezultāti būtiski atšķīrās, jo atšķīrās dalībnieku grupas.

AECED 6. gadījums: Somija – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Katra mācīšanās grupa uz estētiskajām un ķermeniskajām metodēm reaģē atšķirīgi, tādēļ ir būtiski saglabāt vērīgumu pret procesu tā norisē, ieklausīties vajadzībās un grupas noskaņā, kā arī attiecīgi pielāgot mācīšanās procesa vadīšanu.

Mūsu EĶMD pieejā atsaucīga pedagoģija cieši saistās ar pieņemoša skatījuma praktizēšanu. Pārāk bieži mēs steidzamies izdarīt pārsteidzīgus spriedumus vai nostāties kādā pusē, pilnvērtīgi neuzklausot dažādus skatījumus. Atsaucība prasa saglabāt atvērtību. Īpaši ķermeniskās pieejas ietver risku un uzticēšanos būt redzamam citu skatieniem un, iespējams, tikt vērtētam. Pieņemoša skatījuma attīstīšana ir būtiska, lai veidotu uzticēšanās pilnu atmosfēru. Atšķirības ir jāatzīst kā pieņemama un nozīmīga līdzaspastāvēšanas daļa, īpaši, darbojoties kopīgā kontekstā. Vienlaikus svarīgi saglabāt spriestspēju. Tas nenozīmē bez kritiska izvērtējuma pieņemt visu, kā arī nenozīmē pieļaut varas nevienlīdzību vai atsevišķu personu dominēšanu. Drīzāk tas nozīmē izturēties ar cieņu pret ikvienu cilvēku, vienlaikus saglabājot ētisku atbildību un respektējot attiecību robežas.

Pauze refleksijai

Kā jūs savā praksē ņem vērā atšķirības?

Ko jūs darāt, lai ikviens justos iekļauts?

Mūsu atsaucīgās pedagoģijas pieejā mēs arī atzīstam, ka ne visi brīži ir piemēroti estētiskai vai ķermeniskai izpētei. Daudzveidīgajos PPOM kontekstos, kuros jūs varat darboties, atsaucīga pieeja var nozīmēt apzināti palēnināt procesu, piedāvāt dažādus iesaistes veidus vai arī atturēties no konkrētas pieejas īstenošanas, ja nav nodrošināti uzticēšanās, piekrišanas vai drošības priekšnosacījumi. Arī šādu lēmumu pieņemšana ir demokrātiska prakse.

Mūsu AECED pētījums parādīja, ka procesa vadītājiem ir nozīmīga loma, atbalstot mācīšanos demokrātijai pieaugušo, profesionālajā un organizāciju kontekstā. Tā kā šī loma nav saistīta ne ar kontroli, ne neitralitāti, bet gan procesa norises atbalstīšanā, tas nozīmē veidot nosacījumus, kuros citi var piedalīties, reflektēt un iesaistīties dialogā. Kā procesa vadītājs jūs pastāvīgi pievēršat uzmanību varas attiecībām un ievainojamībai.

Lomu un atbildību līdzsvarošana pieaugušo, profesionālajā un organizāciju EĶMD

EĶMD kontekstā mēs lomas saprotam kā attiecībās veidotas un mainīgas, nevis kā stingri noteiktas pozīcijas. Arī tad, ja atbildība laika gaitā mainās, tā nepazūd. Kā procesa vadītājs jūs rūpīgi sekojat līdzī lomām, kas palīdz uzturēt ētisku, demokrātisku un jēgpilnu mācīšanās procesu.

Pedagogi, mācīšanās procesa vadītāji un mācīšanās norišu veidotāji

Uzsākot, īstenojot vai vadot PPOM demokrātijai, jums ir būtiska atbildība. Jūsu uzdevums nav virzīt mācīšanos uz iepriekš noteiktiem rezultātiem, bet arī nepalikt malā, aizbildinoties ar neitralitāti. Kā mācīšanās procesa vadītājam jums ir svarīgi šo procesu vadīt ētiski un ar vērīgumu.

Turpmākajā darbā iespējams izvirzīt vairākus galvenos uzdevumus:

- radīt apstākļus attiecību labbūtībai, uzticēšanās pilnai sadarbībai un rūpēm;
- pieņemt pārdomātus lēmumus par procesa ritmu, piekrišanu un robežām, ņemot vērā lomu, pieredzes un amata radītās varas attiecības;
- aicināt iesaistīties bez piespiešanas;
- atbalstīt refleksiju un dialogu, kas palīdz sasaistīt pieredzi ar demokrātijas nozīmi.

Arī tad, kad vara tiek dalīta, mācīšanās procesa vadītājs saglabā atbildību par mācīšanās procesu. Varas dalīšana nozīmē saskaņošanu, nevis atteikšanos no atbildības. Tas var nozīmēt ierobežojumu nosaukšanu, lēmumu pieņemšanas procesa skaidrošanu un iejaukšanos brīžos, kad grupas dinamika apdraud cieņu, iekļaušanu vai drošību.

Kādā nodarbībā ar augstākās izglītības pedagogiem sarunās iezīmējās atziņa, ka demokrātija nenozīmē vienādu pozīciju visiem. Pedagoģis, kurš vada procesu, joprojām ir atbildīgs par mācīšanās situāciju, pat ja viņš cenšas mazināt hierarhiju un veicināt varas dalīšanu. Tādu prakšu veidošana, kas nevienu neizslēdz, prasa pastāvīgi meklēt līdzsvaru, rūpēties par atšķirīgo un nodrošināt iespēju iesaistīties visiem.

AECED 6. gadījums: Somija – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Dalībnieki un kopīga mācīšanās

Pieaugušo mācīšanās demokrātijai dalībnieki iesaistās ar atšķirīgu pieredzi, motivāciju un iespējām piedalīties. EĶMD ietvarā dalībnieki tiek aicināti iesaistīties kā kopīgi mācīšanās partneri, piedaloties kopīgā nozīmes veidošanā un vienlaikus saglabājot iespēju pašiem noteikt savu līdzdalības līmeni un veidu.

Dalībnieku atbildība var ietvert:

- cieņpilnu attieksmi pret citiem, respektējot atšķirības un atzīstot ikviena nozīmīgumu;
- uzmanību pret savām robežām un spēju pateikt, kas ir vajadzīgs un kur ir robeža;
- atvērtību refleksijai, nenoteiktībai un mācīšanās iespējām pieredzē;
- ieguldījumu grupas attiecību veidošanā.

Iesaistīšanās ķermeniskajās un estētiskajās praksēs vienmēr ir brīvprātīga. Izvēle nepiedalīties, vērot vai iesaistīties citā veidā tiek atzīta par pilnīgi pieņemamu un līdzvērtīgu līdzdalības veidu.

Šajā piemērā līdzdalības darbības pētījuma process nozīmēja, ka pedagogi no mācību dalībniekiem kļuva par līdzpētniekiem, kuri paši palīdz veidot mācīšanās aktivitātes. Šāda lomu maiņa veicināja kopīgu atbildību un stiprināja iesaisti demokrātiskajā praksē. Dalībnieki uzsvēra, cik svarīgas rokasgrāmatā ir skaidras norādes par procesa vadītāja lomu un ētisko atbildību, īpaši lai saglabātu iesaisti profesionāli prasīgos kontekstos.

AECED 16. un 17. gadījums: Portugāle – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Kopīga un saskaņota atbildība

Dažos jautājumos atbildība izglītībā demokrātijai PPOM kontekstā ir kopīga visai grupai. Tas var nozīmēt:

- vienoties par to, kā sadarboties;
- pievērst uzmanību tam, kā grupā tiek sadalīts laiks, kam tiek dota iespēja izteikties un kam tiek pievērsta uzmanība;
- kopīgi pārdomāt, kas atbalsta vai ierobežo demokrātisku mācīšanos.

Šie jautājumi bieži jāpārrunā atkārtoti, jo uzticēšanās attīstās un konteksts laika gaitā mainās. Arī pati šāda pārrunāšana var kļūt par demokrātiskas mācīšanās brīdi. Dalībnieki kā mācīšanās partneri vienojas par to, ko izzināt un kā to darīt.

Institucionālā un organizatoriskā atbildība – iespējas mācīties organizācijā, pārveidojot praksi

Pievēršanās mācīšanās praksēm ietver arī organizāciju un institūciju pārmaiņas. Raudzīties uz organizācijām un institūcijām no apakšas un no iekšienes nozīmē veidot mācīšanās nosacījumus – ne tikai pieaugušo un profesionālajai mācīšanai, bet arī mācīšanās procesiem organizācijā.

Šajā līmenī kontekstuālā atbildība var ietvert:

- laika un vietas nodrošināšanu refleksijai un attiecībās balstītam mācīšanās procesam;
- atzišanu, ka procesa vadīšana un rūpes par citiem ir svarīga profesionālās prakses daļa;
- izvairīšanos no tā, ka EĶMD tiek izmantota tikai sasniegumu vērtēšanai vai formālu prasību izpildei.

Atbalstoši institucionālie nosacījumi ir būtiski izglītībai demokrātijai. Arī tad, ja mācīšanās situācijas ir tikai brīvi saistītas ar organizācijām un institūcijām, mūsu gadījumi parādīja, ka kontekstuālajiem faktoriem ir liela ietekme, piemēram, laikam, videi, kā arī studentu un profesionāļu domāšanas ieradumiem augstākās izglītības un organizāciju kontekstos. Mēs vienmēr sastapsimies ar EĶMD metožu ierobežojumiem, tās dažkārt var darboties tikai kā atsevišķi veiksmīgi piemēri. Ja plašākais konteksts nemainās, šīs metodes nespēj pārveidot “slēpto mācību programmu”, kas iestrādāta skolu, universitāšu vai darba vides noteikumos. Pat ja jūs kā procesa vadītājs kopā ar dalībniekiem kā kopradītājiem strādājat radoši, kaut arī ierobežotos apstākļos, un rīkojaties atsaucīgi, izvairoties no straujiem spriedumiem, joprojām ir svarīgi pievērsties tam, kā organizācijās veidot demokrātiskākas attiecības un mazināt hierarhisko struktūru ietekmi, jo tās ietekmē to, kā mēs dzīvojam un strādājam.

Interesējoties par demokrātisku pārmaiņu veidošanu organizācijās, mēs atkārtoti analizējam savus gadījumu pētījumus un izstrādājam piecus “daudzsološus modeļus”, kas veicina demokrātiskas pārvaldības pieejas.[8] Tos var uztvert kā skatījuma perspektīvu, kas palīdz grupās novērot, analizēt un pārdomāt pārvaldības pieejas.

Īss modeļu raksturojums:

- **“Ievainojamības pieņemšana estētiskajās un ķermeniskajās praksēs”** kā būtisks priekšnosacījums attiecību pārveidei. Šis modelis uzsver, ka ievainojamība ir svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, veidojot pārmaiņas organizāciju vadībā un sadarbībā. Pievēršanās ievainojamībai palīdz radīt priekšnosacījumus atvērtākām un demokrātiskākām attiecībām, jo veicina uzticēšanos, stiprina atvērtību un rosina ieklausīties situācijai raksturīgajās izpausmēs.
- **“Ķermeniskas atsaucības attīstīšana”** izceļ pārmaiņas uzmanībā un uztverē. Pievēršot uzmanību ķermeniskajām reakcijām un sajūtām, mēs varējām skaidrāk pamanīt organizācijā pastāvošos modeļus, emocionālās norises un attiecības. To var vēl vairāk stiprināt, veidojot pieņemošu skatījumu.
- **“Kopīgu estētisko aktivitāšu veidošana”** kā veids, kā pārveidot organizācijas kultūru. Šis modelis rosina kopīgi eksperimentēt, diskutēt un sadarbojoties īstenot EKMD, tādējādi radot iespēju veidoties jaunām attiecību formām un kopīgai darbībai praksē.
- **“Citādība kā iespēja būt atvērtam nezināmajam”** ir modelis, kas kritiski pievēršas pieņēmumam, ka cilvēkam vienmēr jābūt zinošam un pārliecinātam. Pievēršot uzmanību atšķirībām un situatīvām izpausmēm, var rasties jaunas atziņas. Citādība raksturo procesus, kuros nenoteiktība un jaunais tiek pieņemti un uzņemti, arī tad, ja tie apšaubā iepriekšējās zināšanas vai līdzšinējo skatījumu.
- **“Rūpīgas attieksmes ētika”** attiecas uz ētisku nostāju, kuras pamatā ir vērīga ieklausīšanās citu rīcībā, izjūtās un darbībā, vienlaikus saglabājot atvērtu attieksmi pret atšķirībām un daudzveidību. Šis modelis pievērš uzmanību tam, kā mēs veidojam attiecības ar citiem.

[8] Šie modeļi tika izstrādāti rakstam, kas iesniegts žurnālā *Journal of Awareness Based System Change: “Lifting the Roof” with Democracy-as-Becoming. The potential of aesthetic and embodied learning for innovating Governance in Educational Institutions. A Pattern Approach*”, kura autore un autori ir Lea Spahn, Susanne Weber, Pauliina Jääskeläinen, Karen Mpamhanga, Cláudia Neves un Karine Oganisjana.

Šāda lomu un atbildības izpratne palīdz saglabāt ētisku skaidrību, neuzspiežot stingri noteiktas identitātes vai iepriekš definētus rezultātus. Turpmākajās sadaļās aplūkojam nosacījumus, kas atbalsta EĶMD īstenošanu PPOM kontekstos.

Nosacījumi EĶMD īstenošanai pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā

Lai īstenotu EĶMD pieaugušo, profesionālajos un organizāciju kontekstos, ir nepieciešami atbilstoši priekšnoteikumi, nevis īpaša vide vai konkrēti resursi. Šie nosacījumi ir saistīti ar attiecībām, ētiku un konkrēto kontekstu. Tie negarantē izglītību demokrātijai, taču rada tai labvēlīgus priekšnoteikumus.

Laiks un temps

PPOM norises bieži ietekmē laika trūkums un citi līdztekus veicami pienākumi. EĶMD pieejā mēs uzskatām, ka ilgas vai intensīvas nodarbības ne vienmēr ir nepieciešamas – svarīgākais ir vērīgi pielāgot mācīšanās tempu. Tas nozīmē atvēlēt laiku, lai:

- iejustos mācīšanās norisē;
- pieredzētu aktivitātes, nesteidzoties tās uzreiz interpretēt;
- reflektētu – individuāli un kopā ar citiem;
- pēc laika atgrieztos pie pieredzētā.

Praktizējot atsaucīgu tempu, jūs atzīstat, ka izpratne un demokrātiskā jutība var veidoties vēlāk – dažkārt arī ārpus pašas mācīšanās norises. Īsas, atkārtotas norises nereti ir iedarbīgākas nekā vienreizēji, intensīvi pasākumi.

Šajā piemērā nepārprotami bija jūtams laika trūkums, un procesa vadītājs vairākkārt atgādināja: “Es apzinos, ka laiks ir ierobežots.” Tas labi raksturo daudzu mūsdienu darbavietu vidi, kur ikdienu nosaka saspringts temps un laika trūkums. Tomēr dalībnieki augstu novērtēja iespēju izmēģināt estētiskās un ķermeniskās metodes un iesaistīties kopīgā refleksijā. Raksturojot pieredzi, izmēģinot savu estētisko un ķermenisko metodi, kas ilga tikai divdesmit minūtes, viens dalībnieks norādīja: “Es pamanīju, ka šajā laikā mani nekas nenovērsa.” Pēc tam viņš piebilda: “Es nedomāju ne par e-pastiem, ne par ko citu – biju pilnībā pievērsies tam, ko daru. Dzīvē tas patiesībā notiek reti.” Lai gan var šķist, ka EĶMD prasa daudz laika, šis piemērs rāda, ka arī īss, bet kvalitatīvi izmantots laiks var būt ļoti vērtīgs.

AECED 18. gadījums: Apvienotā Karaliste – profesionālā pilnveide augstākajā izglītībā

Uzticēšanās, rūpes un piekrišana

Tā kā EĶMD iesaista ķermeni, emocijas un iztēli, dalībnieki dažkārt var justies neaizsargāti vai ievainojami. Tādēļ uzticēšanās un rūpes ir īpaši nozīmīgas.

Praksē tas var nozīmēt:

- nodrošināt, ka līdzdalība ir brīvprātīga un par to iespējams vienoties;
- iespēju robežās jau iepriekš sniegt skaidru informāciju par aktivitātēm;
- atzīt, ka arī vērošana, nepiedalīšanās vai cita veida iesaiste ir pieņemama;
- pievērst uzmanību robežām, arī emocionālajām un fiziskajām.

Piekrišana nav vienreiz dots apstiprinājums – tā jā saglabā un jāapstiprina visā procesa gaitā. Gan jums kā procesa vadītājam, gan dalībniekiem un mācīšanās partneriem ir svarīgi saglabāt vērīgumu pret to, kā mācīšanās gaitā var mainīties komforta sajūta un gatavība iesaistīties.

Kāds dalībnieks vienā no nodarbībām norādīja, ka daļai cilvēku mākslā balstītās un ķermeniskās metodes padodas ļoti dabiski, savukārt citiem tās nav tik ierastas. Viņš īpaši novērtēja to, ka “šeit ir droši” un ka ir iespējams kļūdīties vai “kaut ko izdarīt neveikli” bez nosodījuma.

AECED 18. gadījums: Apvienotā Karaliste – profesionālā pilnveide augstākajā izglītībā

Iekļaušana un daudzveidīgas iesaistes iespējas

Pieaugušie, kuri iesaistās profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā, mācībās ienāk ar atšķirīgu kultūras pieredzi, dažādām spējām, profesionālajām identitātēm un iepriekšēju saskarsmi ar estētiskajām un ķermeniskajām praksēm. Tāpēc iekļaujoša EĶMD pieeja paredz dažādus veidus, kā iesaistīties, piemēram:

- atšķirīgus izteiksmes veidus – vizuālus, stāstījumā balstītus, ķermeniskus un vārdiskus;
- dažādas iesaistes iespējas un pakāpes;
- iespējas gan individuālai refleksijai, gan kopīgam dialogam grupā.

Iekļaušana šeit netiek saprasta kā cilvēku pielāgošana metodei, bet gan kā mācīšanās piedāvājuma pielāgošana tā, lai līdzdalība būtu taisnīga un pieejama.

Šajā gadījumā viens no mērķiem bija iepazīstināt augstskolu pedagogus ar ķermeniskajām metodēm, izmantojot līdzdalībā balstītus vingrinājumus. Vienā darbnīcā notika sākuma aktivitāte, kas palīdzēja apzināties ķermeni, un pēc tam sekoja kopīgs kustību uzdevums. To savukārt turpināja “kustības uz papīra” aktivitāte, kurā ar krāsainiem kritiņiem bija ļauts brīvi virzīties pāri lapai. Uzdevuma mērķis nebija kaut ko attēlot, bet gan turpināt kustību, ļauties procesam un pieņemt visu, kas rodas.

AECED 6. gadījums: Somija – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Neērtība un pretestība mācīšanās procesā

Neērtība, vilcināšanās vai pretestība pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās demokrātijai ir ierasta pieredze, īpaši tad, ja ķermeniskās vai estētiskās prakses ir nepazīstamas. EĶMD pieejā šādas reakcijas tiek uztvertas kā nozīmīgas norādes, nevis kā problēmas, kas vienkārši jāpārvar.

Prakses priekšnosacījumi var būt šādi:

- atzīt, ka diskomforts var būt dabiska un pieņemama pieredzes daļa;
- neradīt spiedienu atklāt personiskas lietas vai kaut ko demonstrēt citu priekšā;
- radīt iespēju bez nosodījuma reflektēt par pretestību.

Spēja būt diskomfortā, ja tas ir ētiski pieņemami, var stiprināt demokrātisko jutību, jo palīdz pamanīt dziļākus pieņēmumus, varas attiecības un bailes.

Šajā piemērā pretestība parādījās tad, kad profesionālās izglītības pedagogi ieviesa estētiskās un ķermeniskās metodes vidē, kur parasti dominē praktiski un skaidri izmērāmi mērķi. Dalībnieki augstu novērtēja to, ka rokasgrāmatā dotie piemēri diskomfortu, nenoteiktību un daļēju neveiksmi raksturoja kā demokrātijai kā tapšanai būtisku daļu. Pretestības atzišana par mācīšanās procesa sastāvdaļu palīdzēja pedagogiem turpināt darbu, pielāgoties un eksperimentēt, nevis atkāpties.

AECED 16. un 17. gadījums: Portugāle – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Tiešsaistes un hibrīdā darba konteksti

EĶMD var īstenot arī tiešsaistes un hibrīdā vidē, taču šie apstākļi atšķiras no klātienē darba. Tiešsaistes vide var piedāvāt:

- plašākas iespējas pašiem lemt par savu līdzdalību;
- iespēju reflektēt sev piemērotā laikā;
- citādus ķermeniskās apzināšanās veidus, piemēram, stājas, elpas, skatiena vai orientēšanās telpā apzināšanos.

Ja strādājat digitālā vidē, īpaši svarīgi ir pievērst uzmanību nogurumam, privātumam un pieejamībai. Atsaucīga pieeja šādos apstākļos var nozīmēt īsākas aktivitātes, skaidrāku darba struktūru vai plašākas individuālās refleksijas iespējas.

Pieņemošs skatījums pieaugušo, profesionālajā un organizāciju EĶMD

Pieņemošs skatījums ir viena no mūsu EĶMD pieejas būtiskākajām ētiskajām un pedagoģiskajām iezīmēm.[9] Tas raksturo veidu, kā raudzīties uz otru cilvēku, viņu pieņemt un atsaucīgi uz viņu reaģēt, atzīstot viņa cilvēcisko vērtību un ievainojamību, vienlaikus saglabājot vērtīgumu, spriestspēju un ētisku atbildību. Pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā atvērtība pieņemošam skatījumam palīdz iesaistīties ķermeniskajās un estētiskajās praksēs, kas var šķist nepazīstamas vai riskantas, vienlaikus saglabājot skaidras robežas un cieņu pret piekrišanu. Tas rada attiecībās un ētikā balstītus priekšnoteikumus, lai šāda iesaiste būtu iespējama bez piespiešanas un kaitējuma.

Ko ietver pieņemošs skatījums

Pieņemoša skatījuma praktizēšana PPOM kontekstos ietver:

- vērtīgu attieksmi pret verbālajām, emocionālajām un ķermeniskajām izpausmēm;
- atsaucīgu un nevērtējošu attieksmi pret citu teikto un pausto;
- prasmi pamanīt, kad aicināt iesaistīties, kad ieturēt pauzi, novirzīt aktivitāti citā virzienā vai to pārtraukt;
- izpratni par varas attiecībām, kas saistītas ar lomu, statusu un kontekstu.

Pieņemošs skatījums nav pasīvs. Tas nozīmē spēju spriest un uzņemties atbildību. Mācīšanās procesa vadītāji un dalībnieki saglabā vērtīgumu pret to, kā mijiedarbība ietekmē atsevišķus cilvēkus un grupu kopumā, un iejaucas brīžos, kad grupas dinamika apdraud cieņu, iekļaušanu vai attiecību labbūtību.

[9] Plašāk par pieņemošu skatījumu var lasīt "Developing democratic engagements and transformation in adult, professional and organisational learning: A practice companion for inspiring your facilitation and change-making".

Kāds pētnieks un mācīšanās procesa vadītājs profesionālās mācīšanās gadījumu izmēģinājumos, kuros tika pētīta demokrātijas veicināšana mācīšanās procesā, īpašu uzmanību pievērta savai pozīcijai un rīcībai. Viņa uzmanības centrā bija īpaši neverbālās norādes, kas izpaudās dalībnieku žestos, stājā un rīcībā, kā arī paša pētnieka un mācīšanās procesa vadītāja ķermeniskajās reakcijās uz tām.

AECED 6. gadījums: Somija – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Ko pieņemošs skatījums nenozīmē

Svarīgi precizēt, ka pieņemošs skatījums:

- neprasa bez kritiska izvērtējuma pieņemt jebkuru rīcību, izteikumu vai uzvedību;
- nenozīmē atteikšanos no robežām vai ētiskiem ierobežojumiem;
- neuzliek dalībniekiem pienākumu atklāt personisku pieredzi;
- nenozīmē, ka no neērtības vai konflikta jāizvairās par katru cenu.

Drīzāk pieņemošs skatījums palīdz iesaistīties atšķirīgajā, spriedzē un nenoteiktībā tādā veidā, kas ir līdzsvarots, cieņpilns un pārdomāts.

Pieņemošs skatījums, piekrišana un ievainojamība

Tā kā pieaugušie, kuri iesaistās profesionālajā un organizāciju mācīšanās procesā, ķermeniskajās vai estētiskajās praksēs var justies atklāti un ievainojami, pieņemošs skatījums ir cieši saistīts ar piekrišanu un rūpēm.

Pieņemoša skatījuma praktizēšana ietver:

- līdzdalības veidošanu kā brīvprātīgu un pārrunājamu;
- vērošanas, klusuma vai citu iesaistes veidu atzīšanu par pieņemamiem;
- pamanīt atkāpšanās, pretestības vai pārslodzes pazīmes;
- elastīgi reaģēt uz to, kā mainās cilvēku labsajūta un gatavība iesaistīties.

Ievainojamība netiek īpaši meklēta vai radīta pati par sevi. Ja tā parādās, uz to atsaucas ar vērīgumu un cieņu, nevis izmanto kā līdzekli iepriekš noteiktu mācīšanās rezultātu sasniegšanai.

Vienā no gadījumu izmēģinājumiem doktoranta vadītājs sākotnēji pauda satraukumu un šaubas par sevi, sakot, ka “nav radošs” un dod priekšroku skaidrām norādēm, nevis atvērtiem aicinājumiem iesaistīties. Tāpat kā citi, arī viņš izjuta, ka pastāv netiešs radošuma standarts, kas jāsasniedz, lai viņa ieguldījums tiktu novērtēts. Kad viņš tika aicināts iesaistīties mākslā balstītā izpētē, viņš izvēlējās adīšanu – darbību, ko labi pārzināja. Tas ļāva viņam palikt sev pazīstamā darbības laukā, vienlaikus sastopoties arī ar neērtības sajūtu. Izmantojot zīmuļus kā improvizētas adāmadatas, viņš izveidoja nelielu adījumu, kurā mezgli atspoguļoja grūtības, ar kurām viņš saskāries savā doktorantu vadīšanas pieredzē. Šī pazīstamā prakse, pārcelta citā kontekstā, rosināja jaunu refleksiju: vai viņam ir piemēroti rīki doktorantu vadīšanai, un vai šos rīkus iespējams mainīt, pilnveidot vai pat nolikt malā?

AECED 18. gadījums: Apvienotā Karaliste – profesionālā mācīšanās augstākajā izglītībā

Kopīga ievirze

Lai gan jums kā mācīšanās procesa vadītājam ir īpaša atbildība rādīt piemēru un uzturēt pieņemošu skatījumu, tas nav tikai individuāls prasmes jautājums. Jūs varat palīdzēt tam kļūt par kopīgu ievirzi mācīšanās grupā, ietekmējot to, kā dalībnieki ieklausās, atsaucas cits uz citu un izturas cits pret citu ar rūpēm.

PPOM kontekstā kopīga pieņemoša skatījuma veidošana stiprina demokrātisko jutību, jo palīdz dalībniekiem palikt atvērtiem atšķirīgajam, domstarpībām un nenoteiktībai, nenonākot pie pārsteidzīgiem vērtējumiem vai norobežošanās.

Tādējādi pieņemošs skatījums ir pamats visām šajā rokasgrāmatā un tās prakses ceļvedī aprakstītajām estētiskajām un ķermeniskajām praksēm. Tas veido ētisko pamatu, uz kura pieaugušie, profesionāļi un organizācijas var pētīt demokrātiju kā pieredzētu, attiecībās balstītu un ķermenisku procesu.

EĶMD kā pārveidojoša virzība uz izglītību, kuras pamatā ir koplietošana

Lai gan šajā rokasgrāmatā galvenā uzmanība pievērsta EĶMD PPOM kontekstā, turpmākajās lappusēs sniedzam arī īsu ieskatu koplietošanas pieejā. Vairākos gadījumos tā tika izmantota ciešā sasaistē ar EĶMD un izrādījās nozīmīgs impulss pārmaiņām virzienā uz demokrātiskākām vērtībām, principiem un rīcību.

Šajā rokasgrāmatā izglītības institūcijas tiek saprastas kā “nostiprināts attiecību, lomu, prakšu, rīcības modeļu, normu, disciplīnu un resursu kopums dažādās sociālajās jomās (izglītībā, veselības aprūpē, reliģijā u. c.), kam saskaņā ar Fuko analīzes modeli, ir sava patiesība, savas zināšanu formas, kā arī specifiskas varas un pārvaldības formas” (Collet-Sabé & Ball, 2024, 443.–444. lpp.).

Kā izglītības sociologi un filozofi Collet-Sabé un Ball piedāvā koplietošanu kā jaunu skatījumu uz izglītību. Bollier un Helfrich (2019: 73 un turpmāk) šo skatījumu raksturo kā īpašu sociālo praksi, kas balstīta to cilvēku vajadzībās un vietējos apstākļos, kuri koplietošanu īsteno. Koplietošana paredz reflektētu līdzpārvaldību un vienlaikus paplašina mūsu izpratni par ekonomiskajām praksēm. Autori demokrātiju skata trīs savstarpēji saistītās jomās:

- sociālajā dzīvē;
- līdzpārvaldībā;
- nodrošināšanā jeb rūpju ekonomikā (Bollier un Helfrich, 2019: 98).

Viņu skatījumā (Bollier un Helfrich, 2019) būtiska nozīme ir gan dzīves vides, gan organizāciju veidošanai. Viņi uzsver daudzveidīgas pasaules attiecības – savstarpēju atkarību gan cilvēku starpā, gan starp cilvēkiem un pasauli, kas mūs uztur (Bollier un Helfrich, 2019: 83). Veidojot alternatīvu skatījumu, kura pamatā ir rūpes, savstarpīgums un vienlīdzība, koplietošana tiek raksturota arī kā dziļi un sistēmiski pārveidojoša pieeja sabiedrībai. Tā var palīdzēt mazināt hierarhiju, decentralizēt procesus un stiprināt orientāciju uz vajadzībām, vienlaikus rosinot atteikšanos no nepārtrauktas izaugsmes loģikas.

Īpaši Vācijas gadījumos mēs izmantojam Koplietošanas modeļu valodas vizuālo un stāstījumā balstīto metodi un pārliecinājamies, ka koplietošana palīdz vēīgāk pamanīt prakses, kārtību un paņēmienu, kas darbojas izglītības institūcijās. Kā prakses, kuru mērķis ir vadīt un regulēt indivīdus, var pārveidot demokrātiskākā virzienā? Pievērsoties praksēm un tam, kā savstarpēji mijiedarbojas cilvēki un sociālā kārtība, EĶMD kopumā, bet jo īpaši apvienojumā ar koplietošanas materiāliem, piemēram, Koplietošanas modeļu valodas kartīšu komplektu, var palīdzēt no iekšienes pārveidot kontekstus un kultūras, kurās strādājam.

Tā kā koplietošanu esam izpratuši kā jaunu kopīgas dzīves izpratni, kā attiecībās balstītu prakšu kopumu, ar kuru palīdzību cilvēki kopīgi veido veidus, kā būt, zināt un darboties, mēs uzskatām, ka EĶMD palīdz virzīties uz individuālu un kolektīvu pašizglītību, kā arī uz organizāciju izglītību un sabiedrības mācīšanos.

Tā kā EĶMD pieejas bija vērstas uz demokrātiju kā tapšanu, tās netieši jau sasaistās ar koplietošanu, kuras uzmanības centrā ir ikdienas kopīgas lēmumu pieņemšanas prakses, savstarpēja atbildība un nepārtraukta atšķirību saskaņošana. Izceļot attiecību nozīmi un kopīgu nozīmes veidošanu, koplietošana palīdz uzturēt demokrātiju kā ikdienā īstenotu praksi, nevis tikai kā procesuālu ideālu. Šādā skatījumā EĶMD palīdz izglītības institūcijām kļūt par koplietošanas vietām.

Dalībnieka teiktais:

Kādā Vācijas gadījumā trīs mēnešu laikā mēs kopīgi veidojām skatuves priekšnesumu. Reflektējot par šo procesu, dalībnieki norādīja, ka viena no izteiktākajām tā iezīmēm bija kopības sajūta: “Mēs bijām grupa, un ikviens kaut kādā veidā darbojās kopā. (...) Visiem bija kopīgs projekts un, manuprāt, arī kopības sajūta. Un tad no tā kaut kas izveidojās, bet mani īpaši uzrunāja šī saikne, ko es pamanīju, šī grupas saliedētība. Un beigās tapa darbs, jo visi tajā ieguldījās un visi bija līdzās cits citam.”

AECED 10. gadījums: Vācija – augstākā izglītība un pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās

Sekojošam piemēram, koplietošana nenozīmē, ka ar visu ir jādala kopīgi, bet gan uzmanības pievēršanu tam, kā topam kopā ar citiem – uz saiknes izjūtu un līdzdalību kopīgā lēmumu pieņemšanā atvērtos procesos. Pat ja ne visi mūsu projekta partneri ir strādājuši ar šo pieeju, tā joprojām var sniegt vērtīgus impulsus un ierosmi, lai no jauna pārdomātu mācīšanās procesa vadīšanu, mācības, pārmaiņu veidošanu un konsultēšanu demokrātijai kā tapšanai.

5. Šīs rokasgrāmatas izmantošana: EĶMD turpināšana pieaugušo, profesionālajā un organizāciju mācīšanās kontekstā

Šī rokasgrāmata piedāvā ievirzi pieaugušo, profesionālajai un organizāciju izglītībai demokrātijai, izmantojot EĶMD. Tā nav veidota kā programma vai konkrētu metožu kopums; tās mērķis ir skaidrot ētiskos, attiecību un pedagoģiskos pamatus, kas pieaugušo mācīšanās kontekstos atbalsta demokrātisku mācīšanos.

Prakses ceļvedī piedāvājam dažādas EĶMD metodes un pieejas, ko varēsiet izmēģināt savā kontekstā. Tajā iekļautas daudzveidīgas EĶMD pieejas – no mikrometodēm un mērķtiecīgām darbībām līdz plašākai metodoloģiskai pieejai.

Pieaugušo, profesionālā un organizāciju izglītība demokrātijai ne vienmēr noslēdzas ar stingri noteiktiem rezultātiem, kompetencēm vai organizācijas stāvokļiem. Tās nozīme ir nepārtrauktā vērtīguma, rūpju un atbildības kopšanā, kas izpaužas tajā, kā pieaugušie, profesionāļi un organizācijas mācās kopā un cits no cita.

Izceļot demokrātiju kā tapšanu, demokrātiskās vērtības, demokrātisko jutību, atsaucīgu pedagoģiju un pieņemošu skatījumu, šī rokasgrāmata aicina pedagogus un mācību dalībniekus saglabāt atvērtību nenoteiktībai, atšķirībām un pārmaiņām. Tādējādi tā palīdz uztvert demokrātiju nevis kā sasniedzamu galamērķi, bet kā ikdienā īstenotu, attiecībās balstītu un ķermenisku praksi, kas turpina attīstīties profesionālajā un pilsoniskajā dzīvē.

6. Resursi

Šajā sadaļā apkopoti šīs rokasgrāmatas būtiskākie konceptuālie, teorētiskie un praktiskie pamati.

AECED pamatresursi

Šie dokumenti sniedz vispārējo ietvaru pētījumam un pierādījumos balstītajām atziņām, kas izmantotas praktisko rokasgrāmatu izstrādē.

- AECED. (2023). D4.1 metodoloģiskā ietvara ziņojums. Skaidro līdzdalības darbības pētījumu (PAR) kā kopīgo metodoloģisko pamatu AECED projektā.
- AECED. (2026). Pedagoģiskais ietvars. Skaidro EKMD konceptuālo un teorētisko pamatu.
- AECED. (2026). Prakses ceļvedis pieaugušo, profesionālajai un organizāciju mācīšanās rokasgrāmatai.

AECED position papers

Šie dokumenti skaidro galvenos jēdzienus, kas veido projekta kopīgo konceptuālo ietvaru.

- Woods, P. (2024). Holistiskās demokrātijas četras dimensijas. <https://aeced.org/resources/> - Skaidro savstarpēji saistītās holistiskās mācīšanās, attiecību labbūtības, varas dalīšanas un transformējoša dialoga dimensijas kā orientierus demokrātiskai rīcībai.
- Jääskeläinen, P., Woods, P., & Oganisjana, K. (2025). Estētiski-ķermeniskās dimensijas nozīme mācīšanās procesā demokrātijai. <https://aeced.org/resources/> - Pamato, kāpēc visa ķermeņa iesaiste ir būtiska, lai demokrātiskās vērtības pilnvērtīgi internalizētu un īstenotu praksē.

- Woods, P., & Pazur, M. (2025). Demokrātiskā jutība. <https://aeced.org/resources/> - Definē sajusto un attiecībās balstīto spēju demokrātiskai iesaistei, ko EĶMD metodes tiecas attīstīt.

Praktiskie rīki un metodoloģijas

Praktiski instrumenti EĶMD īstenošanai praksē.

- Koplietošanas modeļu valodas kartīšu komplekts – rīks ar “risinājumu modeļiem”, ko izmanto refleksijai un demokrātijas kā dzīvotas pieredzes, kā arī virzības uz to iztēlošanai.

Pamatā esošās teorētiskās atsauces

Plašāks teorētiskais konteksts, kas veido pedagoģiskās pieejas pamatu.

- Ball, S. J., & Collet-Sabé, J. (2025). Against school: Thinking education differently. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-80415-1> - Kopīgajās publikācijās autori Ball un Collet-Sabé aizstāv alternatīvu skatījumu uz izglītību, kritiski vērtē modernās skolas modeli un rosina no jauna iztēloties izglītību ārpus institucionālā “skološanas gramatikas” ietvara.
- Bollier, D., & Helfrich, S. (2019). Free, fair, and alive: The insurgent power of the commons. New Society Publishers. Sniedz pamatu, lai izprastu koplietošanu kā sociālu praksi, kas ir būtiska demokrātijai kā tapšanai.
- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2023). Beyond school: The challenge of co-producing and commoning a different episteme for education. *Journal of Education Policy*, 38(6), 895–910. <https://doi.org/10.1080/02680939.2022.2157890> - Rosina skatīt koplietošanu kā jaunu izglītības izpratnes ietvaru.

- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2024). Without school: Education as common(ing) activities in local social infrastructures – An escape from extinction ethics. *British Journal of Educational Studies*, 72(4), 441–456. <https://doi.org/10.1080/00071005.2023.2298776> - analizē, kā skolas varētu veidoties kā alternatīvas demokrātiskas institūcijas.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Penguin Books. Alerts on the power and knowledge involved in rationalities of learning – pievērš uzmanību varas un zināšanu lomai mācīšanās procesos, akcentējot jautājumu – mācīties “iegūt”, “būt” vai “kļūt”.
- McGilchrist, I. (2021). *The matter with things: Our brains, our delusions, and the unmaking of the world*. Perspectiva Press. - analizē cilvēka spējas, kas saistītas ar smadzeņu labo puslodi, piemēram, iztēli un holistisku domāšanu, kas ir būtiskas EKMD.
- Spahn, L; Weber, S.M. (forthcoming). Entangled Layers of learning: A methodological framework for PAR-research in multi-case-research settings. In: Meriläinen et al: *Toward Democracy-as-Becoming*: Routledge. - iezīmē līdzdalības darbības pētījuma metodoloģisko ietvaru un reflektē arī par feministiskajām pieejām.
- Spahn, L.; Weber, S.M.; Jääskeleinen, P; Mpamhanga, K.; Neves, C.; Organijana, K. (forthcoming). ‘Lifting the Roof’ with Democracy-as-Becoming The potential of aesthetic and embodied learning for innovating Governance in Educational Institutions. A Pattern Approach. In: *Journal of Awareness based System Change*. – apraksta “daudzsološos modeļus”, kas identificēti profesionālās un organizāciju mācīšanās gadījumos.
- Tyack, D., & Tobin, W. (1994). The "grammar" of schooling: Why has it been so hard to change? *American Educational Research Journal*, 31(3), 453–479. <https://doi.org/10.3102/00028312031003453>. – analizē institucionālos aspektus, kas ietekmē demokrātiskas pārmaiņas organizācijās.

- Weber, S., Heidelmann, M., Spahn, L. (2024). Transcending Critique: Towards a Post-Anthropocentric Approach in Organizational Education Research. In: Rundel, S., Damm, C., Dörner, O. Engel, N., Schröder, C., Truschkat, I. (eds.) Organisation und Kritik. Wiesbaden. Springer. VS, p.105-118 – ievieš vairāk nekā cilvēkcentrisku perspektīvu organizāciju izglītības procesos.
- Weber, S. M. (2025). Towards Sustainability and the Common Good: Pattern Language as an Epistemic Strategy for Learning in Commoning Organisations. In W. Leal Filho, J. Newman, A. Lange Salvia, L. Viera Trevisan, & L. Corazza (Eds.), North American and European Perspectives on Sustainability in Higher Education (pp. 101–119). Springer. - ievieš koplietošanas modeļu valodu kā stratēģiju institucionālām pārmaiņām.
- Weber, S.M.; Wieners, S. (2023). Towards Optimization? Thinking Towards a Global Research Memorandum in Organizational Education. In: Weber, S. M.; Fahrenwald, C.; Schröer, A. (Eds.): Organisationen optimieren? (pp. 329-342). Springer VS - Pārdomā pārmaiņu racionalitātes, kurām mēs sekojam savās organizācijās.
- Woods, P. A. (2005). Democratic leadership in education. Sage Publications - Darbā izklāstīti nozīmīgi teorētiskie pamati AECED projektam.
- Woods, P. A., & Roberts, A. (2018). Collaborative school leadership: A critical guide. Sage Publications - Grāmatā parādīta kopīgas mācīšanās un skolas kultūras pārveides nozīme.

7. Saīsinājumu saraksts

EĶMD – estētiskā un ķermeniskā mācīšanās demokrātijai

PPOM – pieaugušo, profesionālā un organizāciju mācīšanās